

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
Факультет соціології і права
Кафедра господарського та адміністративного права

«На правах рукопису»
УДК 346:336.743(043.3)

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____ О.О. Кравчук
(підпис) (ініціали, прізвище)

« ____ » _____ 2018 р.

Магістерська робота

зі спеціальності 081 «Право»

на тему: **Порядок використання криптовалюти в господарській діяльності**

Виконала: студентка 6 курсу, групи СП - 372мп

Гайдай-Горбач Марина Сергіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____ (підпис)

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри господарського і адміністративного права Голосніченко Д.І.

(вчене звання та звання, прізвище, ініціали)

_____ (підпис)

Рецензент: _____

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

_____ (підпис)

Засвідчую, що у цій магістерській роботі немає запозичень з праць інших авторів без відповідних посилань.

Студент _____
(підпис)

Київ – 2018 року

ЗМІСТ

(стор.)

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВЕ ПОЛОЖЕННЯ КРИПТОВАЛЮТИ...	7
1.1. Поняття криптовалюти	7
1.2. Правове положення криптовалюти в світі.....	18
1.3. Правове положення криптовалюти в Україні.....	28
Висновок до Розділу 1	40
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ЗАСТОСУВАННЯ ТА РИЗИКИ ВИКОРИСТАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	42
2.1. Проблеми та ризики використання криптовалюти.....	42
1.2. Судова практика у сфері використання криптовалюти.....	51
Висновок до Розділу 2	54
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ТА ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ В УКРАЇНІ.....	55
Висновок до Розділу 3	63
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	68

ВСТУП

Актуальність теми. XXI століття – період розвитку глобалізації, уніфікації та технологій. В сучасних умовах нестабільної світової економіки та втратою довіри до закладів фінансової галузі, активно зростає інтерес до систем інноваційно-фінансової галузі. Криптовалюта створювалась для відокремлення регуляторів з зовні під час процесу здійснення розрахунків та електронних платежів. Правове регулювання, законні підстави використання та здійснення розрахунків віртуальними коштами є одним з головних питань сьогодення.

Поки єдиного рішення щодо подальшої стратегії розвитку криптовалюти в світі не існує, а розвиток і становлення криптовалюти в різних країнах світу не стоїть на місці і з кожним днем все більше впроваджується по всьому світу.

Сьогодні у світі вже існує дуже велика кількість криптовалют. Ринок криптовалют (або «віртуальних» грошей) успішно функціонує і дає можливість проаналізувати динаміку вартості, попиту та пропозиції близько 90-100 різних криптовалют. Кількість криптовалют, які є у світі, становить 1170, з яких 96 мають котирування і вартість, інші валюти поки перебувають на початковій стадії. Серед найбільших за обсягом капіталізації криптовалют такі, як: Bitcoin, Ethereum, Ethereum Classic, Dash, Ripple, Monero, Litecoin, NEM, Augur, MaidSafeCoin та інші. Найпоширенішою і найдорожчою криптовалютою є біткоїн (Bitcoin).

Окремі аспекти обігу криптовалют досліджували, крім закордонних, деякі українські та російські економісти, а також тільки декілька правознавців, серед яких: Айганим Е. Сейтім, А.С. Волегова, М.К. Беляєв, А.С. Генкін, Є.І. Іванова, Г.Т. Карчева та С.М. Нікітчук, М.В. Малишко, Є.В. Малюженко та К.В. Фещенко, В.Є. Ніколаєв, О.А. Ніколайчук.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерську роботу виконано відповідно до планової тематики наукової

тематики науково-дослідної роботи кафедри господарського та адміністративного права КПІ ім. Ігоря Сікорського за темою: «Правове забезпечення сталого розвитку» (державний номер 0118U100325).

Мета й завдання дослідження. Метою роботи є визначення методів дослідження, вивчення нормативно-правової бази використання криптовалюти в державах світу, запропонування засобів вдосконалення українського законодавства.

З метою досягнення зазначеної мети автором були поставлені такі завдання:

- проаналізувати суть поняття «криптовалюта»;
- визначити основні загально прийняті ознаки цифрових грошей;
- з'ясувати фінансову та правову природу зазначених віртуальних коштів;
- проаналізувати нормативно-правові акти держав світу та Європейського Союзу стосовно регулювання обігу і використання криптовалюти;
- провести аналіз законодавства України стосовно забезпечення і використання віртуальної валюти;
- запропонувати ввести основні шляхи формування українського законодавства з відповідною синхронізацією їх до законодавства Європейського Союзу.

Об'єктом дослідження є поняття та правове регулювання криптовалюти в господарській діяльності, законодавства України стосовно забезпечення і використання віртуальної валюти.

Предметом дослідження є порядок використання криптовалюти в господарській діяльності.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить загальнонауковий метод пізнання явищ об'єктивної дійсності – діалектика. А також такі загальнонаукові та спеціальні методи, як: історико-правовий, формально-логічний, порівняльний, статистичний методи, метод системного

аналізи. Використання історико-правового методу слугувало визначенню походження та наукового дослідження процесу створення та розвитку віртуальної валюти, законодавчого регулювання держав світу та України стосовно обігу та використання криптовалюти.

Під час аналітичного огляду питання нормативно-правового регулювання щодо використання віртуальних коштів державами Європейського Союзу та в Україні зокрема, застосовувався порівняльний метод і в результаті дало змогу запропонувати шляхи формування українського законодавства в цьому напрямку. Використання формально-логічного методу сприяло визначенню основних напрямів формування законодавства з питань нормативно-правового регулювання щодо обігу та використання віртуальної валюти в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів і найбільш вагомі висновки та пропозиції. Наукова новизна полягає в розробці пропозицій щодо ведення правового регулювання використання криптовалюти в господарській діяльності. Основні результати, що були отримані під час вирішення поставлених завдань, полягають в наступній новизні:

- визначено криптовалюту як одного з різновидів валюти без емітенту, з відповідним розширенням класифікації валют світу;
- встановлено головним регулятором відносин, які виникають в процесі обігу, розрахунків та використання віртуальної валюти, Національного банку України;
- вивчення терміну «криптовалютний гаманець»;
- обов'язковість встановлення ліцензування господарської діяльності, яка безпосередньо пов'язана із використанням та обігом криптовалюти;
- необхідність запровадження системи оподаткування видобутку майнерів на пільгових умовах.

Апробація результатів магістерської роботи. Положення магістерської роботи доповідалися автором на двох наукових конференціях: Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Тридцять другі економічно-

правові дискусії» (м. Львів, 29 листопада 2018 р.), Міжнародній науково-практичній конференції “Економіка, фінанси, облік, менеджмент і право в Україні та світі” (м. Полтава, 01 грудня 2018 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Підсумки розвитку наукової думки:2018» (м. Івано-Франківськ, 05 грудня 2018 р.).

Публікації. За матеріалами магістерської роботи опубліковано 2 тез наукових конференцій.

Загальний обсяг магістерської роботи складає 73 сторінок, з них основна частина 71 сторінка. Список використаних джерел включає 56 найменувань (займає 6 сторінок).

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВЕ ПОЛОЖЕННЯ КРИПТОВАЛЮТИ

1.1. Поняття криптовалюти

Сьогоднішній світ перейшов на новий етап життя, де головну роль виконує інформація, а також економіка, що будується на ній. Це стало причиною глобального переходу від індустріальної економіки до інформаційної, цифрової. Під цифровою економікою розуміють виробництво, продажі і постачання продуктів через комп'ютерні мережі [16].

Технології сьогодні розвиваються швидше, ніж держава встигає адаптувати до світових тенденцій своє регулювання. Революційні зміни світу технологій, фінансів та інвестицій, коли породжуються нові фінансові інструменти та принципово інші бізнес-моделі, що створюються також на основі технологій блокчейн, потребують від різних країн світу відповідної реакції [22].

Відповідно п. 1. ст. 1 Закону України «Про валюти та валютні операції», валютні цінності - національна валюта (гривня), іноземна валюта та банківські метали.

Під іноземною валютою розуміють:

- а) грошові знаки грошових одиниць іноземних держав у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави або групи іноземних держав, а також вилучені або такі, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, що перебувають в обігу;
- б) кошти на рахунках у банках та інших фінансових установах, виражені у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях (зокрема у спеціальних правах запозичення), що належать до виплати в іноземній валюті;

в) електронні гроші, номіновані у грошових одиницях іноземних держав та (або) банківських металах [9].

У нормативно-правовому полі України термін «валюта» класифікується як національна та іноземна і трактується як грошові знаки в різних формах, що є законними платіжними засобами. Форми валют є різними, і електронний вид валют (електронні гроші), є, як відомо, сучасною формою їх представлення [12].

Термін «електронні гроші» є порівняно новим у науковій літературі, тому нема єдиного визнаного у світі визначення електронних грошей, яке б однозначно розкрило їхню сутність, і нема також чітких критеріїв віднесення новітніх платіжних продуктів до електронних грошей. Протягом кількох років у нашій країні діють системи розрахунків електронними грошима як на програмній основі, так і на підставі карток. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року передбачає розвиток безготівкових платежів з використанням електронних грошей. Перспективним напрямом для України є запровадження концепції безготівкової економіки (cashless economy). Варто зазначити, що розвиток комп'ютерних технологій сприяє появі нової епохи – «електронних грошей» і все частіше звучить термін «криптовалюта». В даний час відбувається поширення обсягів використання криптовалюти в світі, як абсолютно нового, інноваційного платіжного інструменту XXI століття, тому питання розвитку та використання цього платіжного засобу в Україні потребують подальших досліджень [32].

В різних словникових та експертних джерелах пояснення сутності криптовалюти уніфікується до того, що криптовалютою вважається цифрова (віртуальна) валюта, що створена і використовується в електронному виді. Одиницею криптовалюти є монета (англ. – «coin») [5].

Американський словник Black's Law Dictionary надає кілька визначень грошей, серед яких: засоби обміну, затверджені урядом, або активи, що можуть бути легко конвертовані у грошові кошти [31].

Сучасний тлумачний словник української мови визначає гроші як металеві і паперові знаки, що є мірою вартості під час купівлі чи продажу [9].

В першу чергу, потрібно зауважити, що існуюча практика використання криптовалюти об'єктивно характеризує її як актив. Наведені статистичні дані демонструють використання криптовалюти економічними суб'єктами як активу за трьома ознаками з чотирьох, що властиві їм відповідно до Концептуальної основи фінансової звітності, коли майбутні економічні вигоди, втілені в активі, можуть: надходити до суб'єкта господарювання шляхом обміну на інші активи, використовуватися для погашення заборгованості, розподілу між власниками суб'єкта господарювання [51].

Також Концептуальна основа фінансової звітності підтверджує, що матеріальна форма (як наприклад, основні засоби) не є суттєвою для існування активу. Тут ми підходимо до одного з принципів ведення бухгалтерського обліку «превалювання сутності над формою», згідно з яким операції обліковуються відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми (Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», ст. 4). Виходячи з вищезазначеного криптовалюта є активом, якщо суб'єкт господарювання очікує збільшення майбутньої економічної вигоди від неї і контролює її, не зважаючи на електронну форму обігу останньої. Щоб деталізувати актив за видовою ознакою звернемося до розкриття змісту поняття «гроші», оскільки криптовалюти ототожнюють з ними, та напрямків використання криптовалют як емпіричного прояву її змісту [21].

Сам термін (криптовалюта) претендує на те, що зміст явища, яке він описує, швидше за все, відноситься до поняття грошей. При цьому переважна більшість науковців вибудовує власні теоретичні і методологічні підходи, зосереджуючи свою увагу на першій частині цієї назви – «крипто», що розкриває технологічні аспекти її функціонування. Якщо б аналіз даного явища ґрунтувався на другій частині терміну – «валюта», то це дозволило б уникнути тих неточних висновків, які вже мають місце в прикладних і

функціональних економічних науках. Однак судження і висновки наших колег, переважно, сформовані, ґрунтуючись на тлумаченні першої частини назви даного явища – «крипто», тобто переважна більшість економістів при здійсненні досліджень відштовхуються від форми даного явища, а не його змісту. Це призводить до того, що криптовалюта розглядається в контексті використання електронних грошей, як їх різновид. Такий однобічний підхід до цього явища, із позицій опису технічної моделі функціонування останніх, не дозволяє належним чином розкрити методикою облікового відображення криптовалюти як різновиду фінансового активу. Дійсно, якщо проаналізувати суто технічні, технологічні та організаційні аспекти використання криптовалют, то приходимо до висновку, що вони майже тотожні з електронним видом грошей безготівкової форми їх обороту. Однак, хибним є повне ототожнення криптовалюти з безготівковими грошима в цілому, і їх окремого виду – електронними грошима. Схожість проявляється у тому, що криптовалюти як електронні гроші є неперсоніфікованим платіжним інструментом (тобто не потребують ідентифікації власника) та обертаються поза межами банківської системи в електронному вигляді. Якщо емітенти електронних грошей мають тісно взаємодіяти із банками для забезпечення вільного обміну електронних грошей на традиційні і навпаки, то криптовалюти не є «банківськими грошима», вони не враховуються при розрахунку монетарних агрегатів та не можуть бути використані для здійснення банківських послуг (прийому депозитів та видачі кредитів). Концептуальні змістовні відмінності криптовалюти від грошей є такими. Сучасна грошова теорія містить три підходи до тлумачення грошей – це функціональний, еквівалентний і портфельний [46].

За першого, функціонального підходу, криптовалюта має належним чином виконувати п'ять основних функцій (в Західній теорії грошей – три): мірило цінності, засобу обігу, засобу платежу, засобу заощадження, світові гроші [51].

За другого, еквівалентного підходу, криптовалюта мала б бути специфічним товаром, що обмінюється без обмежень на будь-який інший товар, тобто бути загальним еквівалентом. Однак наведені приклади доводять обмеженість використання криптовалют при обслуговуванні товарного обороту, адже 20 підприємств – це далеко не мільйон зареєстрованих в Україні суб'єктів господарювання за даними Державної служби статистики [12].

Так званий портфельний підхід до вивчення грошей також не розв'язує проблему розкриття сутності криптовалюти у зв'язку з тим, що під власне грошима розуміють актив наділений абсолютною ліквідністю. Ця властивість надає грошам здатності обмінюватися на будь-який інший товар, тобто бути загальним еквівалентом. Завдяки цій здатності гроші обслуговують товарний обмін, виконуючи функції міри цінності та засобу обігу. Але й при виході зі сфери обігу гроші не втрачають цієї здатності. Завдяки їй гроші можуть обслуговувати рух цінності поза межами сфери обігу – накопичення цінності, формування капіталу, нееквівалентні платежі тощо, виконуючи вже інші свої функції. Тому статус загального еквівалента є вихідним, констатуючим у розумінні сутності грошей [29].

Загалом під електронними грошима розуміються гроші чи фінансові зобов'язання, обмін та взаєморозрахунки з якими проводяться за допомогою інформаційних технологій. Директива Європейського Союзу 2009/110/ЕС визначає електронні гроші на основі трьох критеріїв: електронне зберігання, передача отримувачу тільки після їх отримання банком, а також платник не може бути їхнім емітентом. В Україні згідно з п. 15.1, ст. 15 ЗУ «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», електронні гроші визначені як одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується у готівковій або безготівковій формі [6].

З юридичного погляду визначальною особливістю електронних грошей є те, що з одного боку, вони є засобом платежу, а з іншого – за зобов'язаннями емітента, які мають бути виконані у формі електронних грошей в будь-якому разі стоїть або банк, або банківський рахунок із реальними грошовими коштами. Тому, як стверджує Н. Поливка, електронні гроші є по суті одиницями виміру звичайних грошей у цифровому вимірі [10]

Криптовалюта кардинально відрізняється від звичайних грошей в електронній формі. Оскільки не пов'язана з валютними системами або банківським забезпеченням і існує самостійно [43].

Криптографія для проведення розрахунків почала використовуватися з 1990 р., але найбільшого поширення набула після появи у 2009 р. платіжної системи «Bitcoin» [52].

У 2008 році людиною або групою людей під псевдонімом Сатоші Накамото був опубліковано файл з описом протоколу і принципу роботи платіжної системи у вигляді тимчасової мережі. Сатоші Накамото вперше описав принцип роботи платіжної системи у вигляді однорангової мережі, який в 2009 році був представлений ним же у вигляді відкритого коду програми клієнта – Bitcoin в Інтернеті [54].

Крім того, ним було створено спеціальній додаток – гаманець для комп'ютерів, що містив криптовалюту Bitcoin (далі – «біткоїн»). На офіційному сайті біткоїн має назву «open source P2P digital currency» – «вільна пірінгова цифрова валюта». Монети в системі біткоїн (BTC) є криптографічними (математичними) хеш-кодами, кожен з яких є унікальним і не може використовуватися двічі. Тобто, якщо вартість золота та срібла базувалась на їх фізичних властивостях, то використання біткоїн базується на його математичних властивостях. Відповідно до найбільш авторитетного видання у сфері криптовалют на пострадянському просторі, Bitcoin – це платіжна система, заснована на P2Pтехнологіях (англ. Peer-to-peer – рівний до рівного). Принцип її роботи побудований на відкритому протоколі передачі

даних. Система використовує єдину розрахункову одиницю «біткоїн» – перша і найвідоміша криптовалюта [40].

Варто відзначити, що визначення «криптовалюта» на нормативному рівні немає. Існує кілька варіантів її розгляду:

- як електронні гроші
- як платіжна система
- як фінансова послуга [35].

Але, жодне з цих визначень в повній мірі не відображає суті криптовалюта. Криптовалюта – швидка і надійна система платежів і грошових переказів, заснована на новітніх технологіях і не підконтрольна жодному уряду (зазначено в джерелі Bitcoin Security) [16].

Криптовалюта – вид цифрових грошей, в якому використовуються розподілені мережі і публічно доступні журнали реєстрації угод, а ключові ідеї криптографії поєднані в них з грошовою системою заради можливості створити безпечну, анонімну та потенційно стабільну віртуальну валюту. (зазначено в джерелі Insider.pro) [29].

Криптовалюта – вид цифрової валюти, заснований на складних обчисленнях деякої функції, яку легко перевірити зворотними математичними діями, в основі емісії якої є принцип доказу виконання роботи «Proof-of-work».[32].

Криптовалюта – засіб обміну, як і звичайні валюти, але призначена для обміну цифровою інформацією, що стало можливим завдяки певним принципам криптографії (використовується для забезпечення операцій та контролю створення нових монет) [32].

Сьогодні існує дуже велика кількість криптовалют. Ринок криптовалют (або «віртуальних» грошей) успішно функціонує і дає можливість проаналізувати динаміку вартості, попиту та пропозиції близько 90-100 різних криптовалют. Серед найбільших за обсягом капіталізації криптовалют такі, як: Bitcoin, Ethereum, Ethereum Classic, Dash, Ripple, Monero, Litecoin, NEM, Augur, MaidSafeCoin та інші [13]. Найпоширенішою і найдорожчою

криптовалютою є біткоїн (Bitcoin). Термін «біткоїн» запозичений з англійської мови («bitcoin») і утворений шляхом злиття слів: «bit» (одиниця комп'ютерної пам'яті) і «coin» (монета) [19].

Ця віртуальна валюта має переваги у тому, що є децентралізованою, всі операції з її участю анонімні, а центр емісії відсутній. Торгові угоди проводяться тільки в електронному форматі, а операції купівлі-продажу даної валюти можна здійснити через онлайн-біржі (наприклад BTC-E). За допомогою спеціальних обмінних пунктів в онлайн-мережах (WebMoney) або через брокера Форексу (FXOpen) криптовалюту можна обміняти на основні валюти світу. Також біткоїни можна отримати в результаті прийняття оплати за надані товари та послуги або через купівлю безпосередньо у іншого власника. Останній варіант вважається найвигіднішим, оскільки не передбачає комісії притаманної обмінному пункту [46].

Ще одним способом отримання цифрової валюти є майнінг. Він полягає в тому, що на комп'ютери користувачів, які знаходяться в різних точках планети, встановлюють спеціальне програмне забезпечення за допомогою якого в результаті вирішення певних математичних завдань створюються біткоїни. В даному випадку процес їх створення і розповсюдження не контролюється єдиним емісійним центром, а розгалуженість забезпечує безпеку [48].

Біткоїн подібний до електронних грошей, але саме принципи повної анонімності, відсутності контролю і обмеженого випуску відрізняють його від роботи електронних платіжних систем. Однією з головних переваг цієї валюти є те, що вона захищена від інфляції, оскільки процедура емісії запрограмована на зменшення кількості віртуальних грошей в обороті. Сьогодні планується «видобути» всього 21 млн. одиниць цієї криптовалюти, однак даний показник можуть й переглянути. Розраховано, що таку кількість біткоїнів планується генерувати до 2033. Біткоїни діляться на дробові частини, мінімальна з яких складає 0,00000001 біткоїна. Мінімальну одиницю біткоїн часто називають Сатоші – на честь засновника цієї криптовалюти. Таким чином, 1 біткоїн = 100

млн Сатоші. У 2011 році американська компанія випустила готівкові біткоіни у вигляді монет декількох номіналів і позолочених злитків, які стали предметом колекціонування і сьогодні мають велику інвестиційну цінність [39].

Мережа біткоін заснована на «блокчейн» (ланцюжку блоків) і є публічним реєстром, який зберігає дані про всі транзакції системи. Дані транзакції захищені електронними підписами користувачів – учасників мережі, які видобувають біткоін чи проводять з ними будь-які операції. Зовнішньо система працює аналогічно будь-якій електронній платіжній системі, наприклад, Webmoney [39].

До торгових точок, які приймають біткоіни, відносяться онлайн-магазини з продажу майнінгового обладнання або ігрові портали, що передбачають швидкий заробіток і швидке виведення коштів. Є і звичайні магазини і онлайн-сервіси, які беруть біткоіни [36].

До переваг криптовалюта можна віднести наступні позитивні моменти: доступність криптовалюти - електронних грошей в будь-який час. При цьому заморозити рахунок або вилучити криптовалюту неможливо. У будь-який момент можна перевірити достовірність проведених операцій. Відкритість коду - завдяки цій особливості кожен бажаючий може добувати віртуальні монети. Анонімність - на відміну від класичних електронних грошей, операції з якими легко відслідковуються, отримати інформацію про господаря криптовалютного гаманця не вийде. Доступний тільки номер гаманця і обмежені дані за сумою на рахунку. Надійність - зламати, підробити або здійснити інші подібні маніпуляції з віртуальною валютою не вийде - вона надійно захищена. У більшості випадків комісія стягується виключно в добровільному порядку. Обмеженість криптовалюти - як правило, криптовалюта випускається в обмеженому обсязі, що привертає підвищену увагу з боку інвесторів і виключає ризики інфляції через надмірну активність емітента. Таким чином, криптовалюта не схильна до інфляції і за своєю суттю є дефляційною валютою. Криптовалюта є незалежною грошовою

одиницею. Її емісію ніхто не регулює і не контролює рух коштів на рахунку. Саме ця особливість приваблює багатьох учасників Мережі. Відсутня комісія за здійснення переказу грошових коштів між країнами. Проте серед недоліків криптовалюти можна назвати те, що у випадку втрати пароля або доступу до електронного гаманця наявна криптовалюта буде повністю втрачена [49].

Привабливим для інвесторів є і те, що на курс біткоінів не впливають політичні умови або діяльність Центральних банків країн. Курс такої валюти залежить тільки від попиту та пропозиції на неї: обсяг попиту залежить від того, скільки товарів і послуг можна придбати за біткоіни, а пропозиція жорстко обмежена. За 8 років існування ця криптовалюта набула значного поширення в інтернет-просторі. Кількість компаній, які приймають платежі біткоінами з кожним днем збільшується. Серед них «VirginGalactic», «The New York Times», «CNN», «Reuters», «Zynga», «Overstock» і «Tiger Direct», а також американські підрозділи організації «Червоний Хрест», які приймають пожертви у біткоінах. Достатньо потужним поштовхом у розвитку системи «Bitcoin» стало її включення як одного зі способів оплати товарів до найбільшого світового онлайн-магазину «eBay», що відбулося в квітні 2015 року [35].

1.2. Правове положення криптовалюти в світі

Глобалізація, нестримне зростання грошових ринків, загальна комп'ютеризація і розвиток ІТ-технологій спричинили появу в нашому суспільстві величезної кількості додаткових інститутів, фінансових інструментів і нових форм взаємодії між людьми. Одним з таких інститутів в сучасному світі виступає криптовалюта [28].

Спочатку криптовалюту використовувало лише обмежене коло людей, які стояли біля витоків її заснування. Але потім за кілька років перетворилась на гігантську масштабну систему, що охоплює весь світ [49].

На сьогоднішній день операції з криптовалютою проводять не тільки на безлічі бірж, обмінників та інших ресурсів в інтернеті, але і в багатьох оффлайн-компаніях: магазинах, сервісних центрах і навіть держустановах. Так, наприклад, відомі випадки видачі зарплати держслужбовцям в біткоінах, біткойн приймають до оплати в багатьох ресторанах, готелях, магазинах в ряді країн світу [32].

Учасники саміту Великої двадцятки, який проходив у БуеносАйресі 30.11. – 01.12.2018 р., свідомо відійшли у своєму комюніке від використання терміна криптовалюта (cryptocurrency), замінивши його на крипто-активи (crypto-assets), де прямо підкреслено: крипто-активи не мають ключових атрибутів суверенних валют [24].

На думку учасників саміту, криптовалюта – це не валюта, а актив, тому вони використовують термін «крипто-актив» як більш коректний. Така позиція не є загальноприйнятою навіть усередині самих країн-учасників двадцятки. На урядовому рівні країни демонструють різні підходи до правової кваліфікації криптовалют. Більше того, навіть усередині цих країн не припиняються дискусії, які часто призводять до різних тлумачень цього інституту відомствами однієї країни [33].

У Сполучених Штатах Америки криптовалюти розглядаються одночасно як аналог грошей, як власність і як біржові товари, залежно від позиції тієї чи іншої інституції. Особливість США – прецедентна система права, яка дозволяє судам активно брати участь у законодавчому врегулюванні різних питань, не виключаючи й криптовалюти. У серпні 2013 р. суддя Окружного суду Східного округу Техасу Еймос Мезант ухвалив рішення, де зазначив, що, оскільки криптовалюту Bitcoin можна використовувати як гроші для оплати за товари або обмінювати на традиційні валюти, як долар США, євро, єна або юань, то Bitcoin є валютою або формою грошей [45].

У вересні 2016 р. суддя Окружного суду Південного округу Нью-Йорка Елісон Нетан підтвердила, що біткоіни є грошовими коштами [46].

На противагу цим рішенням суддя Округного суду Майямі Тереза Пулер зауважила, що Bitcoin може мати спільні ознаки з грошима, але має й багато відмінностей, хоча він і може обмінюватися на товари, проте він не є звичайним засобом обміну, його приймають не всі торговці або постачальники послуг. Суддя зазначив, що з такою мінливістю він має обмежені можливості виступати як цінність. Вона дійшла висновку: цілком очевидно, що Bitcoin має пройти ще довгий шлях, поки він стане еквівалентом грошей [47].

Ще одну думку висловив суддя магістрату Х'ю Скотт, відповідно до якої Bitcoin подібний до товару або предмета збирання, але не форми валюти [18]. Проблему Bitcoin не обійшли увагою федеральні органи США. У лютому 2014 р. тодішня голова Федеральної резервної системи (ФРС) США Джанет Йеллен озвучила офіційну позицію ФРС щодо криптовалют, заявивши, що криптовалюта жодним чином не пересікається з банківською сферою, а тому ФРС не має повноважень з її регулювання. Федеральне бюро розслідувань у своїх офіційних звітах розглядає Bitcoin як віртуальну валюту. Подібна ж позиція й у Комісії з фінансових злочинів при Міністерстві фінансів США. Американська державна комісія, що завідує біржовими ф'ючерсами, у вересні 2015 р. прирівняла криптовалюту до біржових товарів [52].

У грудні 2017 р. ця комісія офіційно дозволила розпочати торгівлю ф'ючерсами на Bitcoin. Голова комісії Кристофер Джанкарло зауважив, що Bitcoin є віртуальною валютою, товаром, з яким комісія ще жодного разу не стикалася [33].

Закон «Про уніфікацію грошових послуг» (щодо штату Вашингтон) встановлює, що компанії можуть використовувати криптовалютні перекази жителя Вашингтона після отримання Вашингтонської ліцензії оператора по переказу грошових коштів. Ця вимога відноситься до бірж, що надають послуги по обміну фіатних грошей на криптовалюту і навпаки, так і до обміну тільки цифрових грошей. Компанії, які надають криптовалютні гаманці, повинні провести аудит безпеки комп'ютерної системи для того, щоб

отримати відповідну ліцензію. Транзакції між фізичними особами в криптовалюти, не потребують дозволу [36].

Штат Каліфорнія першим із всіх дозволив використовувати криптовалюту прийнявши Assembly Bill 129. Цей закон дозволяє будь-якій корпорації, асоціації чи фізичній особі брати участь в обороті грошей, відмінних від законних платіжних систем. Але проблема у штаті Каліфорнія полягає у тому, що Assembly Bill 129 не врегульовує введення криптовалютного бізнесу. У Нью-Йорку відповідна проблема вирішена в серпні 2015 року шляхом законодавчого закріплення у New York Codes, Rules and Regulations Департаментом фінансових послуг. Тут є водночас позитивним і негативним прийняття Bitlicense – ліцензії на введення криптовалютного бізнесу. Щодо судової практики США тут варто наголосити на те, що на федеральному рівні існує потреба до уніфікації відносин щодо криптовалюти, тому формується система однакового вирішення справ. Проте із рішень суддів різних штатів можна стверджувати, що результат розгляду справи деколи істотно відрізняється. Прикладом цього слугує рішення судді Округного судді Східного округу Техасу (Case NO. 4:13-CV-416) та рішення Округного суду Флориди (Case NO. :F14-2923). У першому випадку, було визначено біткоїн валютою і вирішено питання щодо застосування певного законодавства до операцій з цією криптовалютою. У другій справі, суд ухвалив і проголосив протилежне, що призвело до зняття обвинувачення відносно легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом [29].

Причини надання дозволу в обіг криптовалюти і її певного врегулювання були зумовленні тим, що компанії, особливо стартапи, активно почали її використовувати, появилися різноманітні біржі, страхові компанії, що не боялися різноманітних ризиків із нестандартними грошима. З другого боку необхідність втручання держави в особі її органів було те, що біткоїн став платіжним засобом діяльності Даркнету, анонімна мережа, яка на сьогодні активно функціонує в мережі Інтернет по всьому світу, яка схожа на

чорний ринок, де можна придбати зброю, наркотики, людей, фальшиві гроші та документи, а за потреби вам запропонують навіть послуги кіллера [48].

Сполучені Штати Америки - одна з найбільш зручних у світі країн для ведення криптовалютного бізнесу. Тут інкорпоровані великі хедж-фонди, біржі та інші компанії, пов'язані з криптовалютою, а за багато товарів і послуг можна розплатитися не тільки фіатними (грошима, номінальна вартість яких встановлюється і гарантується державою) або електронними грошима, але і цифровими. У США також поширені банкомати (АТМ), які надають можливість обміну фідучіарних грошей і криптовалюти [27].

У деяких азіатських країнах біткойни досить активно використовуються як альтернатива банківському рахунку і пластикових карт, оскільки банківське обслуговування в цих країнах дуже дороге [17].

Великобританія - лідер криптовалютної інтеграції і одна з найбільш сприятливих і комфортних юрисдикцій для ведення криптовалютного бізнесу. Більш того, держава надає підтримку стартапам, пов'язаним із цифровим валютою. Однак остаточна позиція уряду щодо правового регулювання діяльності, пов'язаної з цифровими грошима, до сих пір не вироблена. Разом з тим держава має намір упорядкувати криптовалютні відносини, по-перше, з метою запобігання злочинного використання цифрових валют для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та здійснення іншої незаконної діяльності і, по-друге, для підтримки інновацій в цій сфері [30].

У Великій Британії Управління з фінансового регулювання і контролю у 2014 р. заявило, що Bitcoin не є валютою та грошима, а тому його обіг фінансовим законодавством Великої Британії не регулюється. Відповідно, Bitcoin у Великій Британії до сьогодні вважається «унікальною комбінацією цифр, отриманою в результаті складних математичних розрахунків та алгоритмів» [37].

Канада займає друге місце в світі після США за кількістю встановлених біткоїн-банкоматів. З метою кращого розуміння технології Blockchain держава

розробляє цифрову версію канадського долара на його основі. Регулятори продовжують спостерігати за розвитком цифрової валюти і розподілених технологій, здійснюючи регулювання криптовалютної діяльності лише при необхідності [50].

При цьому діяльність криптовалютних бірж була врегульована ще в 2014 році, коли генерал-губернатор Канади схвалив законопроект, відповідно до якого такі біржі підлягають реєстрації в Канадському центрі аналізу фінансових операцій та звітності і зобов'язані дотримуватися законодавства в сфері протидії легалізації доходів [34].

У Китаї знаходиться один з найбільш швидкозростаючих фінтех-ринків в світі. Крім того, саме тут знаходиться більшість майнінг-пулів (наприклад, F2Pool, AntPool, BTCC і інші). З кожним роком кількість інкорпорованого в Китаї криптовалютного бізнесу зростає [19].

Кваліфікацію криптовалют у Китайській Народній Республіці здійснено на рівні Народного банку КНР, який наприкінці 2013 р. повідомив, що Bitcoin слід вважати віртуальним товаром, а не валютою. Операції з цими активами для банків було заборонено, але дозволено для фізичних осіб [27].

Влада Китаю негативно ставиться до майнінгу криптовалют через надмірне споживання електроенергії. Гонконг, який є частиною КНР, але має певні особливості правової системи через історичні чинники, підтримав офіційну позицію КНР. У листопаді 2013 р. керівник Управління грошового обігу Гонконгу Норман Чан заявив, що Bitcoin слід вважати віртуальним товаром, обіг якого не відноситься до компетенції грошового регулятора [27]. Криптовалюта розглядається регулятором як товар, а криптовалютні біржі (і інші веб-сайти, пов'язані з цифровою валютою) повинні бути зареєстровані в Телекомунікаційному бюро [37].

Австралія прагне забезпечити сприятливі умови для розвитку технологічних компаній і створення власних фінтех-центрів. Уряд Австралії не виключає можливості використання технології Blockchain в різних сферах державного управління. Можливість застосування Blockchain розглядає і

пошта Австралії. Активно розвиваються і недержавні проекти, пов'язані з цифровими грошима і децентралізованими технологіями [20].

Японія - світовий лідер інновацій. Саме в Японію своїми лінгвістичними корінням сягає псевдонім засновника Bitcoin Сатоши Накамото. В Японії функціонує Комісія з цифровим активів Японії (The Japan Authority of Digital Asset), що є по суті саморегульованим органом. А в 2016 році тут був прийнятий закон, який врегулював діяльність бірж: тепер вони підлягають реєстрації в Агентстві фінансових послуг, яке може здійснювати перевірки такого бізнесу і застосовувати адміністративні заходи по відношенню до нього. Відповідно до цього закону, криптовалюта є цінністю, подібною до активів. Операції з цифровою валютою заборонені японським законодавством [51].

Одним із поштовхів до надання криптовалютам статусу законного засобу платежу стали обвал торгів на одній з найбільших біткойн-бірж MTGox та її банкрутство у 2014 р., внаслідок чого її клієнти зазнали величезних втрат, а курс криптовалюти сильно впав. Саме для того, щоб запобігти подібним ситуаціям та захистити права споживачів, Японія і здійснює законодавче врегулювання цього питання [41].

Уряд Японії у 2017 р. схвалив зміни до Закону про банківську діяльність і офіційно визнав Bitcoin засобом платежу [30].

Криптовалюта в Японії з квітня 2017 р. офіційно стала платіжним засобом з прийняттям відповідного закону. При цьому офіційною грошовою одиницею залишилась ієна. Передбачається, що контроль над віртуальними валютами буде здійснювати Агентство фінансових сервісів (Financial Services Agency), а операції з криптовалютами будуть документуватися задля забезпечення від зловживань. Компанії-оператори ринку повинні мати не менше 100 тис.дол.США резервної валюти і сплатити одноразовий внесок при ліцензуванні у розмірі 300 тис.дол.США. При відмові у ліцензії гроші-внесок не повертаються [33].

Консорціум японських банків отримав дозвіл від Центробанку Японії погодження на створення власної цифрової валюти J Coin, яку передбачається використовувати не пізніше 2020 р. (рік проведення літньої олімпіади в Японії) для оплати туристами товарів і переводу грошей за допомогою смартфонів. Прогнозується, що до 2020 р. ринок криптовалют в Японії зросте десятикратно [25].

Поки єдиного рішення щодо подальшої стратегії розвитку криптовалюти в світі не існує, а розвиток і становлення криптовалюти в різних країнах світу не стоїть на місці і з кожним днем все більше впроваджується по всьому світу [19].

В Європі підходи до криптовалют також не є чимось усталеним чи уніфікованим. У жовтні 2012 р. Європейський центральний банк (ЄЦБ) використовує термін «віртуальні валюти», до яких відносить і Bitcoin. Віртуальну валюту ЄЦБ визначив як тип нерегульованих цифрових грошей, який видається і зазвичай контролюється його розробниками, використовується і приймається серед членів певного віртуального співтовариства [24]. Також, опублікував звіт, в якому заявив, що традиційне регулювання фінансового сектора не може бути застосовано до біткоїну. Сам біткоїн в документі було визначено як конвертована децентралізована віртуальна валюта [17].

Проте вже у жовтні 2016 р. Європейський центральний банк дійшов висновку, що віртуальні валюти не є ані грошима, ані валютою, а скоріше засобом обміну, але не платежу [25].

Аналогічну термінологію (virtual currencies) використовує Європейський суд справедливості у своєму рішенні від 22 жовтня 2015 р. у справі Хедквіст проти Швеції, зазначаючи, що Bitcoin є договірним платіжним засобом [26].

На початку січня 2016 року Єврокомісія оголосила свої плани щодо посилення стандартів звітності для криптовалютних бірж і компаній, що надають криптовалютні гарантії користувачам (далі – «провайдери криптовалютних гарантів»). Зокрема, Єврокомісія має намір зобов'язати

європейські криптовалютні біржі і провайдерів криптовалютних гаманців проводити обов'язкову ідентифікацію користувачів [48].

У січні 2016 року в Європарламенті відбулися громадські слухання, які були присвячені цифровим валют. Один з учасників слухань, представник бюджетного комітету Європарламенту, коментуючи позицію регулятора, заявив, що Європарламент схиляється до того, що необхідно продовжувати спостерігати за ситуацією навколо цифрових валют [29].

З часом регулятори прийшли до висновку щодо необхідності прискорення процесу врегулювання обігу криптовалюти. Так, у липні 2016 15 року Єврокомісія запропонувала прийняти директиву, яка покладе обов'язок на криптовалютні біржі та провайдерів криптовалютних гаманців дотримуватися вимог Директиви 2015/849/ЕС про попередження використання фінансової системи для цілей відмивання злочинних доходів і фінансування тероризму [20].

Зокрема, пропонується забезпечити обов'язкову реєстрацію або ліцензування діяльності криптовалютних бірж, які здійснюють обмін криптовалюти на фіатні гроші і навпаки, і компаній, що надають криптовалютні гаманці користувачам. Крім того, планується створення центральної бази даних з інформацією про користувачів цифрових валют [31].

У серпні 2016 року Європейська служба банківського нагляду опублікувала висновок щодо запропонованої директиви. Відповідно до вищезазначеного документа, положення про збір персональних даних повинні бути більш суворими, а європейські регулятори повинні мати можливість накладати санкції на криптовалютні біржі і провайдерів криптовалютних гаманців, які не дотримуються встановлених правил [36].

У вересні 2017 року Європейським парламентом були внесені зміни до Директиви ЄС 2015/849 від 20 травня 2015 року «Про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму» [39]. Зокрема, з цього часу на криптовалюти покладають ті самі зобов'язання, що і на інші фінансові сервіси в Євросоюзі.

Оператори і криптовалютні біржі тепер будуть зобов'язані верифікувати користувачів і моніторити транзакції так само, як і адміністрація «традиційних» фінансових сервісів. При цьому нижній поріг ідентифікації користувачів знижується з 250 до 150 євро [55].

Незважаючи на успішні спроби врегулювати діяльність суб'єктів у сфері обігу криптовалюти, європейські регулятори досі не уніфікували своє ставлення щодо фінансово-правової природи криптовалюти. Замість терміну «криптовалюта» європейськими регуляторами часто використовується термін «віртуальна валюта». При цьому вона розглядається в тому числі і як засіб платежу. Зокрема, про це свідчить пропозиція Єврокомісії щодо встановлення додаткового регулювання для криптовалютних бірж і провайдерів криптовалютних гаманців шляхом прийняття окремої директиви [53].

В багатьох країнах Європи (Іспанії, Португалії, Швейцарії тощо) легально існують Bitcoin-банкомати (биткоїномати) – банкомати, в яких можна обміняти BTC на фіатні гроші [24, с. 1]. Три тисячі таких банкоматів для обміну біткоїнів на євро наявні в Польщі [15]

В Нідерландах нормативно закріплено правове положення криптовалют як електронних грошей [25].

В Німеччині в 2013 році Федеральне управління фінансового контролю (нім. Federal Financial Supervisory Authority) визначило криптовалюту як «приватні кошти», які можуть використовуватися в якості оплати і замінювати традиційну валюту в цивільно-правових договорах [26]. Так, Міністерство фінансів прийняло рішення про визнання криптовалюти біткоїн офіціальним засобом розрахунку. При цьому, в комерційних цілях діяльність з зазначеною криптовалютою потребує на отримання спеціального дозволу (ліцензії), такі організації стають підконтрольними Федеральному управлінню з фінансового нагляду [31].

Федеративна Республіка Німеччина на рівні Федерального міністерства фінансів визначила, що Bitcoin не може бути кваліфікований як електронна або іноземна валюта, а більше відповідає поняттю «приватні гроші», за

допомогою яких можуть здійснюватися багатосторонні клірингові операції [28].

У лютому 2018 р. Федеральне міністерство фінансів роз'яснило, що віртуальні валюти (криптовалюти, як, наприклад, Bitcoin) прирівнюються до законних засобів платежу в тій мірі, в якій вони були прийняті сторонами угоди як альтернативні договірні і прямі засоби оплати, що не слугують іншій цілі, крім використання в якості засобу платежу [29].

В Швейцарії, за визначеннями аналітиків, прийняті найбільш сприятливі закони для обігу криптовалют. Швейцарська біржа криптовалют ECUREX GmbH на сучасному етапі є першою в світі обмінною платформою криптовалют на фіатні гроші, що повністю відповідає нормативним вимогам Закону Швейцарії «Про банківську діяльність» [23]. Крім цього, операції з криптовалютами в цій країні було звільнено від податку на додану вартість – відповідно відповіді на запит швейцарських Bitcoin-компаній до Швейцарської Федеральної податкової адміністрації, транзакції з криптовалютами було визнано в цій країні як платіжний засіб, а не операції з надання послуг або товарів [20].

Використання криптовалют в Хорватії є легальним, але вони не визнаються електронними грошима і не прирівнюються до законних платіжних засобів, тобто криптовалюти можуть бути прийняті продавцями як спосіб оплати, проте продавці не зобов'язані приймати їх [28].

Інша тенденція спостерігається в таких країнах, як, Еквадор, Киргизія, де використання біткоінів заборонено. Також існують прямі заборони на використання криптовалюти існують у Болівії, Еквадорі, Тайланді та В'єтнамі.

Фізично заборонити інтернет-операції з біткоінами практично неможливо, оскільки в такому разі потрібен доступ до кожного комп'ютерного пристрою, а це заборонено законодавством більшості країн, оскільки є втручанням в особисте життя. Обмеження можуть вноситися тільки

в процес обміну віртуальних валют на реальні гроші, заборонивши діяльність таких обмінників, що сьогодні також має місце [13].

Законодавство Російської Федерації на цей час не визначає ані терміна «криптовалюта», ані його правового положення, що має наслідком неоднорідних підходів до цих питань з боку державних органів. З листа Федеральної податкової служби № ОА-18-17/1027 від 3 жовтня 2016 р. випливає, що російське законодавство не містить прямої заборони на проведення російськими громадянами операцій з використанням криптовалют, які Федеральна податкова служба кваліфікує як валютні операції [45]. Голова Центрального банку РФ Ельвіра Набіулліна 5 жовтня 2017 р. заявила, що криптовалюти є приватними цифровими грошима, які не слід легалізувати як законний платіжний засіб [36]. Справжній прорив щодо офіційного визначення статусу криптовалют зробила Республіка Білорусь, президент якої 21 грудня 2017 р. підписав Декрет № 8 «Про розвиток цифрової економіки», яким легалізував обіг криптовалют на території країни. Згідно з пунктом 4 додатку № 1 до вказаного Декрету криптовалюта визначається як біткоїн або інший цифровий знак (токен), що використовується у міжнародному обороті в якості універсального засобу обміну [50]. З викладеного випливає, що існує досить широкий спектр тлумачень поняття «криптовалюта» офіційними органами різних країн. Але в цій різноманітності вбачається і певна закономірність: в тій чи іншій формі, але криптовалюти все ж таки визнаються засобами обміну, а у деяких випадках – навіть засобами платежу [34].

Таким чином, неоднозначний підхід до криптовалют у різних країнах світу створює додаткові проблеми для визначення правового положення криптовалюти [20].

Наступною проблемою є оподаткування криптовалюти. Європейський Суд в своєму рішенні у справі *Skatteverket v. David Hedqvist* (C-264/14) постановив застосовувати до суб'єктів, які займаються обміном національних валют на віртуальну криптовалюту Bitcoin, звільняються від ПДВ [19].

1.3. Правове положення криптовалюти в Україні

Зацікавленість до цифрових валют також і значно поживається в Україні. Спричиняє це криза вітчизняної банківської системи, нестабільність гривні, мінливий курс валют та інші соціально-економічні труднощі, які сконцентровані на фінансовій системі України [17].

В Україні справжня популярність криптовалют розпочалася у 2014 році, коли ентузіастами було створено громадську організацію, що має на меті поширення, розвиток та вивчення bitcoin та інших віртуальних валют на території нашої держави – Bitcoin Foundation Ukraine (BFU). Приблизно в цей час також почали з'являтися перші компанії та агенції, зокрема які пропонували фізичний обмін криптовалют за готівку, а також здійснення грошових онлайн-операцій. За словами власників даних структур, фізичним особам, що досі не стикалися з такого типу транзакціями, ризиковано і технічно непросто здійснювати їх самостійно, саме тому подібного роду компанії беруть на себе роль своєрідного посередника, за що і отримують оплату у вигляді певних відсотків від загальної суми транзакції – подібно до звичайних банків [15].

У нашій країні досить проблематично використовувати дану валюту в повсякденній діяльності, оскільки неможливо оплачувати нею товари чи послуги. Лише одиниці українських онлайн-магазинів і підприємств вказують на своїх сайтах про те, що приймають криптовалюту як форму оплати [13].

У листі НБУ № 29-208/72889 від 08.12.2014 р. зазначено, що емісія грошової валюти Bitcoin не має ніякого забезпечення і юридично зобов'язаних за нею осіб, не контролюється державними органами будь-якої країни. НБУ також підкреслює, що уповноважені банки не мають правових підстав для зарахування іноземної валюти, отриманої від продажу біткоінів за кордон і застерігає фізичних і юридичних осіб від використання цієї валюти. Національний банк керується й тим, що Європейське банківське управління закликала банки ЄС утриматися від операцій з криптовалютами, в тому числі

й біткоїнами, допоки не буде створена система правил, яка зможе запобігти потенційним зловживанням [8].

Незважаючи на все це, Україна входить у топ-5 країн світу за кількістю користувачів різними біткоїн-гаманцями. Причиною цього є факт значної популярності біткоїнів серед українських ІТ-фахівців, які активно інвестують у дану валюту [9].

В Україні здійснює свою діяльність найбільше в СНД біткоїн-агентство Kupa, одним з проєктів якого є криптовалютна біржа. Тут функціонують також і великі девелоперські та дослідницькі компанії, наприклад, Distributed Lab. Застосування децентралізованих технологій планується і частково реалізується вже і на державному рівні: e-Auction 3.0, e-Vox, E-Ukraine. В Україні також дуже розвинене криптовалютне співтовариство [11]

Біткоїн є близьким до товару, тому що національне законодавство не дає нам чіткого визначення товару як такого, а позначає лише частину цього поняття для конкретних правовідносин. Іншою позитивною стороною цього є те, що криптовалюта підпадає під бартерні (товарообмінні) операції в розумінні Податкового, Цивільного та Господарського кодексів України. Але судова практика йде протилежним шляхом. Приклад цього є рішення Дарницького районного суду Києва №753/599/16-ц, у якому не було визнано біткоїн як товар [12].

У 2016 році юридична компанія «Ахон Partners» стала першою українською компанією, що внесла біткоїни в свій статутний капітал [11].

Компанії, які приймають розрахунки у біткойнах в Україні:

- Продуктовий магазин «Натуральні продукти» (м. Київ, вул. Глибочицька, 32а)

- Сервісний центр Ukrainian iPhone Service, який знаходиться за адресою: Київ, ул. Михайловская 14, з кінця 2014 року почав надавати послуги вобмін на біткойни.

- Юридична фірма «Юскутум» (м. Київ, вул. Олеся Гончара, 35), надала можливість оплачувати юридичні послуги за допомогою біткоїнів в

2013 році В компанії аргументували нововведення частими зверненнями та запитами клієнтів.

- В інтернет-магазині SendFlowers представлений широкий вибір способів розрахунку, в тому числі є можливість купити букет квітів за біткойни [12].

3 жовтня 2014 року біткойни почав приймати український стартап Yaware, який розробляє корпоративні додатки для бізнесу та виробництва [14].

А також розрахунки в біткойнах приймають наступні заклади та компанії, Кав'ярня Kava Like, м. Київ; Агенство нерухомості Gek, Одеса; Туристична компанія Blitz Travel, Київ; Школа сучасної флористики Asant Studio, Київ; ІТ-компанія Silençа Tech, Київ; Креативне агентство VIDEOFABRIKA, Київ; Міжнародна федерація захисту прав водія, Київ; Інтернет-магазин акумуляторів 12v.ua, Київ; Магазин натуральних продуктів «Еко-лавка», Київ [19]

Питання регулювання статусу криптовалюти та її обігу обговорили під час конференції «Правові аспекти криптовалюти в Україні» [16].

Захід, організований Всеукраїнською асоціацією адміністративних суддів (ВААС), Національною школою суддів України, Асоціацією податкових радників, Вищим адміністративним судом України, Асоціацією адвокатів України та платформою TaxLink, відбувся 24 листопада 2017 року [13].

В обговоренні взяли участь близько 300 учасників, серед яких судді, депутати Верховної Ради України, представники Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Національного банку України, адвокати, експерти [7].

Із промовами виступили, зокрема, віце-президент ВААС, координатор конференції Наталія Блажівська, в. о. Голови Вищого адміністративного суду України Анатолій Загородній, ректор Національної школи суддів Микола Оніщук, президент ВААС Олександр Пасенюк, співголова Вищої експертної

ради при Раді Нацбанку Анатолій Гулей, народний депутат Тетяна Острікова, а також засновник першого біткоїн-агентства в СНД і Східній Європі, один із засновників громадської організації BitcoinFoundationUkraine Михайло Чобанян [29].

У вступному слові Наталія Блажівська зазначила, що криптовалюта є революційним інформаційно-технічним винаходом, який не використовує жодного чинного фінансового інструменту. Вона фактично становить загрозу статусу-кво чинним фінансовим інструментам [27].

У свою чергу Микола Оніщук звернув увагу на актуальність для обговорення даної теми. На його думку, навколо питання щодо правового регулювання обігу криптовалюти виникає багато дискусій, оскільки класичні правові інструменти не можуть застосовуватися. Він також звернув увагу, що законодавство в деяких країнах не визнає криптовалюту об'єктом права, не зважаючи на те, що таке явище існує [27].

В.о. Голови ВАСУ Анатолій Загородній зазначив, що нині навколо криптовалюти, зокрема біткоїн, виникло ряд питань економічного, політичного, навіть соціального характеру, які потребують вирішення задля мінімізації негативних наслідків її використання. Питання регулювання статусу криптовалюти та її обігу потребує особливої уваги з боку законодавця та суб'єктів правозастосовної діяльності, оскільки впливає на забезпечення фінансової стабільності держави та детінізації економіки. Від якості законопроектів, які будуть запропоновані та розглянуті законодавчим органом з цього питання, залежить те, які перспективи матиме обіг криптовалюти в Україні. Анатолій Загородній також звернув увагу, що впровадження нових інструментів і новел законодавства може призводити до виникнення нових категорій судових спорів, тому суди покликані оперативно реагувати на законодавчі зміни. Наголосив, що такі науково-практичні заходи як нинішній, дозволяють суддям певним чином долучитися до законотворчого процесу, висловити свої думки і надати пропозиції щодо законопроектів з точки зору майбутніх судових процесів [27].

Президент Всеукраїнської асоціації адміністративних суддів Олександр Пасенюк згадав про розповсюдження в Інтернеті інформації стосовно здійснення певних операцій із криптовалютою. Зокрема, відбувся обмін нерухомості на криптовалюту, за біткойни проданий трактор, в Одесі з'явився перший банкомат для обміну криптовалюти (кріптомат). Але в деяких повідомленнях криптовалюта асоціюється з фінансовими пірамідами та інструментом для здійснення протиправних дій. У той же час у світі, зокрема в Японії, біткойн є офіційним платіжним засобом. Таким чином, Україна не може бути осторонь процесів із віртуальною валютою, з її обігом [15].

Наголосив, що основний принцип електронних платежів – це децентралізація. Така валюта не контролюється жодним фінансовим інститутом. Неможливе державне і приватне управління цією системою. Електронний платіж не має зворотної сили. Відсутній механізм скасування операції, блокування та арешту. Це може зробити безпосередньо сам власник [16].

Олександр Пасенюк повідомив, що у Верховній Раді зареєстровано два законопроекти, які мають на меті скерувати всі процеси з криптовалютою у правове поле [17].

Народний депутат України Тетяна Острікова звернула увагу на те, що відсутність правового регулювання обігу криптовалют і відсутність контролю з боку держави дає підстави говорити, що це – спосіб фінансування тероризму або інструмент для мінімізації податку [20].

Тетяна Острікова також повідомила, що нещодавно було внесено поправки до Директиви Європарламенту про боротьбу з відмиванням грошей. Тепер на криптовалюти в Європі накладатимуться такі ж зобов'язання, як і на інші фінансові сервіси. Депутат вважає, що Україні варто рухатися в бік європейської директиви [20].

Заступник Міністра економічного розвитку і торгівлі України Михайло Титарчук висловив думку, що легалізація обігу криптовалют в Україні

сприятиме залученню інвестицій. Він вважає, що цифрова економіка творить майбутнє. У разі залучення інновацій ВВП буде зростати до 10-15 відсотків. Завдання держави – створити привабливі умови для бізнесу [40].

Співголова Вищої експертної ради при Раді Національного банку України Анатолій Гулей зазначив, що цифрова економіка існує незалежно від того, розуміємо ми її чи ні. Ця економіка повинна мати свою цифрову монету. Особлива увага до криптовалют зосереджена на тому, що у листопаді 2016 року один біткойн коштував 700 доларів, а через рік – понад 7 тис. доларів [42].

Кількість криптовалют, які є у світі, становить 1170, з яких 96 мають котирування і вартість, інші валюти поки перебувають на початковій стадії [41].

Більшість фахівців вважає, що за віртуальними інноваційними валютами – майбутнє. Водночас за результатами використання криптовалют науковці та практики виділяють такі недоліки: технічна складність використання, ненадійність об'єкта для інвестування через великі і раптові коливання курсу, можливість розгортання спекулятивних та шахрайських операцій, правова нерегульованість, що унеможливорює, зокрема, оподаткування операцій [44].

В спільній заяві від 30.11.2018 р. фінансових регуляторів, Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку і Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг, щодо статусу криптовалюти в Україні зазначалось наступне [45].

З огляду на чинні норми законодавства України (Цивільний кодекс України, Закон України «Про Національний банк України», Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», Закон України «Про інформацію» та інші) поняття «криптовалюта» та регулювання операцій з нею не підпадають під режим регулювання:

- обігу грошових коштів. Оскільки криптовалюта не існує у формі банкнот, монет, записів на рахунках у банках, вона не може бути визнана

грошима (грошовими коштами, коштами, грошовими знаками) у трактуванні українського законодавства;

- валютного законодавства. Оскільки криптовалюта не має прив'язки до грошової одиниці жодної з держави, вона не може бути визнана валютою або законним платіжним засобом іноземної держави, та не є валютною цінністю в трактуванні валютного законодавства;

- обігу електронних грошей та використання платіжних засобів. Оскільки криптовалюта не випускається банком і не є грошовим зобов'язанням певної особи, вона не може бути визнана електронними грошима;

- цивільних правовідносин щодо регулювання діяльності із цінними паперами. У криптовалюти відсутні ознаки документа та емітента, а саме: не має установленної форми документа з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, не має визначення взаємовідносин емітента цінного папера (особи, яка видала цінний папір) і особи, яка має права на цінний папір, та не передбачає виконання зобов'язань за таким цінним папером, а також можливості передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам. А отже, криптовалюта не може бути цінним папером;

- крім того, у криптовалюти відсутні ознаки документа у вигляді грошових знаків, відсутній емітент, а також відсутня мета виготовлення. Таким чином, криптовалюта не може бути визнана грошовим сурогатом (згідно з його визначенням у Законі України «Про Національний банк України») [13].

Таким чином, незважаючи на існування в світі численних практик використання криптовалют у якості міри вартості, засобу обміну та накопичення, її складна правова природа не дозволяє ототожнити її з будь-яким із суміжних понять (грошові кошти, валюта, валютна цінність, законний платіжний засіб, електронні гроші, цінні папери, грошовий сурогат тощо) [13].

Фінансові регулятори України також зазначили, що продовжують опрацювання питання правового положення криптовалют та законодавчого врегулювання операцій з ними, беручи до уваги позицію регуляторів інших країн та останні тенденції в розвитку таких технологій. Метою такого врегулювання є захист прав споживачів, протидія відмиванню коштів та інших протиправних дій, ідентифікація суб'єктів операцій (фінансовий моніторинг), механізм оподаткування отриманих доходів, декларування тощо. При цьому вважають, що процес внесення змін до законодавства України має відбуватись на основі глибокого і деталізованого дослідження цього явища, його впливу на фінансові ринки, досвіду та останніх рішень інших регуляторів світу тощо [12].

Також наголосили, що законодавче врегулювання в жодному разі не повинно стати на заваді використанню та розвитку сучасних ІТ-технологій у фінансовому секторі та не має спричинити відтік спеціалістів і капіталів або переведення бізнесу за межі України [44].

Є рішення апеляційного суду м.Києва від 12.10.2016 по справі № 753/599/16, у якому позивач обґрунтовує свою позицію тим, що біткоїн - це майнові права на записи у відкритій базі даних блокчейн, її матеріальна цінність підтверджується їх вартістю на світових онлайн-площадках для торгівлі, і підлягає судовому захисту. Суд посилаючись на вищезгадане роз'яснення НБУ вважає, що біткоїн не являється річчю в розумінні ст. 179 Цивільного кодексу України, тому що не має ознак матеріального світу та не є продукцією. Крім того, криптовалюта не має ознак майнових прав [44].

Натомість, законодавчі ініціативи народних обранців вилились в наступне. Депутатами підготовлено на внесено на розгляд Верховної Ради проекту Закону України «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні», а також проект Закон України «Про обіг криптовалюти в Україні», в яких пропонується визначення наступних термінів та понять:

1) криптовалюта – це програмний код (набір символів, цифр та букв), що є об'єктом права власності, який може виступати засобом міни, відомості про

який вносяться та зберігаються у системі блокчейн в якості облікових одиниць поточної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду);

2) криптовалютна біржа – це організація, яка забезпечує взаємозв'язок між суб'єктами криптовалютних операцій, забезпечує обмін криптовалюти на електронні гроші, валютні цінності, цінні папери;

3) криптовалютний кошик - спеціалізоване програмне забезпечення або платформа, що дозволяє користувачу системи блокчейн зберігати криптовалюту і здійснювати криптовалютні транзакції;

4) криптовалютні транзакції - операція по переміщенню криптовалюти, відомості про яку зберігаються в системі блокчейн;

5) система блокчейн - децентралізований публічний реєстр усіх проведених криптовалютних транзакцій, які були проведені суб'єктом криптовалютних операцій;

6) користувач системи блокчейн – будь-яка фізична особа, фізична особа-підприємець або юридична особа, яка за допомогою власного та/або орендованого технічного обладнання підтримує працездатність системи блокчейн, здійснює проведення криптовалютних транзакцій та захисту системи блокчейн;

7) суб'єкт криптовалютних операцій – криптовалютна біржа, користувач системи блокчейн, власник криптовалюти, майнер;

8) власник криптовалюти - будь-яка фізична особа, фізична особа-підприємець або юридична особа, яка на законних підставах зберігає та володіє крипто валютою;

9) майнер – будь-яка фізична особа, фізична особа-підприємець або юридична особа, яка за допомогою власного та/або орендованого спеціалізованого обладнання забезпечує працездатність та безпечність системи блокчейн, криптовалютних транзакцій, і, в залежності від правил системи блокчейн, отримує винагороду системи блокчейн та/або набуває права власності на крипто валюту;

10) майнінг – це обчислювальні операції, які здійснює майнер за допомогою власного та/або орендованого спеціалізованого обладнання, з метою забезпечення працездатності та безпеки системи блокчейн, та залежно від умов системи блокчейн отримує винагороду системи блокчейн;

11) винагорода системи блокчейн - винагорода у вигляді облікових одиниць поточної системи блокчейн (криптовалюти), яку отримує майнер у випадку знаходження (підписання) блоку транзакцій, який було записано до поточної системи блокчейн;

12) блок транзакцій – спеціально структурована складова одиниця системи блокчейн, яка містить у собі набір інформації, відповідно до вимог поточної системи блокчейн;

13) спеціалізоване обладнання – програмно-керований пристрій для обробки інформації (електронно-обчислювальна машина або її частини);

14) відомості про криптовалютні транзакції – дані щодо суб'єкту криптовалютних операцій, призначення криптовалютної транзакції та будь-які інші дані, що мають відношення до криптовалютних транзакцій [8].

В проекті Закону України «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» зазначається, що загальні засади обігу криптовалюти регулюються Конституцією України, Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Податковим кодексом України, Законом України «Про інформацію», цим Законом, нормативно-правовими актами Національного Банку України та іншими законами України [9].

Державне управління в сфері обігу криптовалюти здійснюється Національним Банком України [9].

Держава не несе зобов'язань, а також не відшкодовує вартість криптовалюти у випадку її знецінювання або втрати з будь-яких інших причин.

Держава не гарантує та не здійснює будь-яких заходів із забезпечення діяльності онлайн-сервісів з обміну криптовалюти. Криптовалюта отримується як винагорода системи блокчейн, в результаті її генерації у

системі блокчейн майнером, який виконав необхідні умови для її отримання [8].

Отримана в порядку частини 1 цієї статті криптовалюта є власністю майнера, та є об'єктом оподаткування. Майнер самостійно вживає усі необхідні дії для захисту і зберігання власної криптовалюти. Майнер на свій власний розсуд обирає тип криптовалюти для майнінгу. Майнінг криптовалюти здійснюється власними та/або орендованими засобами майнера за власним вибором та на свій власний ризик. Суб'єкт криптовалютних операцій має право вільно розпоряджатись криптовалютою, зокрема здійснювати операції з міни (обміну) криптовалюти будь-яких видів на іншу криптовалюту, обмінювати її на електронні гроші, валютні цінності, цінні папери, послуги, товари тощо [8]

До криптовалюти застосовуються загальні норми які розповсюджуються на право приватної власності. Порядок оподаткування операцій з майнінгу, міни (обміну) криптовалюти регулюється чинним законодавством України. Використання криптовалюти не може бути застосовано проти основ національної безпеки України, для закликів до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, вчинення терористичних актів, фінансування тероризму, легалізації (відмивання) доходів одержаних злочинним шляхом, обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших протиправних діяннях [9].

Суб'єкт криптовалютних операцій самостійно дбає про захист криптовалюти та цілісність системи блокчейн. До криптовалютних транзакції застосовуються загальні положення про договір міни, у відповідності до законодавства України. Дані про криптовалютні транзакції зберігаються у системі блокчейн та є відкритими та загальнодоступними для всіх суб'єктів криптовалютних операцій [8].

Криптовалютні транзакції містять відомості про криптовалютний кошук, з якого виконано передачу, одержувача, об'єм переказу, тимчасові мітки, що визначають момент передачі. Суб'єкт криптовалютних операцій самостійно

гарантує проведення транзакцій криптовалюти. Суб'єкт криптовалютних операцій зобов'язується зберігати данні щодо проведених транзакцій протягом 5 років. Порядок створення та діяльності криптовалютної біржі здійснюється виключно в порядку встановленому Національним Банком України [14]

Криптовалютна біржа зобов'язана здійснювати моніторинг всіх транзакцій, ідентифікацію та персоніфікацію суб'єкта криптовалютних операцій в порядку встановленому Національним Банком України [15].

Обмін криптовалюти на електронні гроші, фінансові цінності, цінні папери здійснюється виключно криптовалютною біржою [8].

Дохід отриманий криптовалютною біржою від здійснення криптовалютних операцій підлягає оподаткуванню у відповідності до вимог чинного законодавства України [9].

Обмін (переміщення) криптовалюти може здійснюватися за допомогою онлайн-сервісів з обміну криптовалюти в мережі Інтернет [11].

Суб'єкт криптовалютних операцій здійснює міну (обмін) криптовалюти за допомогою онлайн-сервісів з обміну криптовалюти на свій власний ризик [10].

Проектом Закону «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» передбачається введення 2% збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з кожної криптообмінної операції, що призведе до додаткових надходжень до Пенсійного фонду України та зменшить фінансування його дефіциту з Державного бюджету України [8].

Як зазначається в проекті Закону України «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні», за оціночними даними у 2016 році, коли криптовалюта ще не мала правового положення, вивід криптовалюти у національну валюту становив 775, 2 млн. гривень, ввід національної валюти на біржі криптовалют становив 856,8 млн. гривень [12].

Додаткові надходження до Пенсійного фонду України за песимістичним прогнозом становитимуть 32,6 млн. грн. в рік. Також за прогнозами

соціально-економічних та інших наслідків прийняття проекту Закону створить передумови для розвитку економіки на базі новітніх технологій в Україні, що призведе до надходження додаткових високотехнологічних інвестицій, підвищить конкурентноспроможність країни на світовому ринку та сприятиме зростанню ВВП [17].

Висновок до Розділу 1

Отже, з вище наведеного випливає, що криптовалюта являє собою цифрову (віртуальну) валюта, яка не має фізичного вираження, але захищену від підробок, копіювання якої неможливе.

Головною відмінністю криптовалюти від звичайних електронних коштів є те, що вони не пов'язана з звичайною валютою будь-якої держави.

Найпопулярнішою є криптовалюта - BitCoin (біткоіни), яка згідно з рішенням Європейського суду справедливості, в Європі вважають валютою, хоча і з застереженням про ризики пов'язані з шахрайствами та ухиленням від податків.

Причинами зростання популяризації криптовалюти виступають: анонімність, можливість обміну на готівкові кошти, безпека та децентралізація.

В зв'язку з цим зростає зацікавленість і до BitCoin, що спричиняє зростання курсу віртуальної валюти. Нею здійснюється оплата в багатьох готелях та закладів харчування деяких держав.

Легалізація криптовалюти в світі є досить різною, так як і застосування кримінальної відповідальності за вчинення дії використанням криптовалюти.

В рішеннях Європейського суду зазначено, що біткоїн є валютою, тобто засобом платежу, і а не є товаром. Але згідно чинного законодавства Європейського Союзу криптовалюта вважається товаром.

Підводячи висновок, зазначаю, що в різних державах Європейського Союзу підхід до правового положення криптовалюти різний – є і правове визнання її використання так і заборону її обігу.

В Україні криптовалюта останнім часом почала використовуватись досить активно, тому є необхідність виробити заходи правового регулювання криптовалютою.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ЗАСТОСУВАННЯ ТА РИЗИКИ ВИКОРИСТАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Проблеми та ризики використання криптовалюти

За капіталістичного способу виробництва перед виробниками та домогосподарствами (суб'єктами господарювання та іншими учасниками відносин у сфері господарювання; юридичними і фізичними особами) поряд із завданням заробляння грошей стоїть друге – не менш важливе завдання – принаймні їх збереження, а то й примноження. У розвинених країнах постійно проводяться дослідження, на основі яких продаються майстеркласи і спеціальні курси, покликані навчити комерсанта і звичайну людину зберегти наявні грошові ресурси. Цю проблему складно зрозуміти значній кількості резидентів України, які тільки намагаються вирішити перше завдання. Натомість збереження грошей є великою проблемою, адже нерухомість часто дешевшає, прикраси із дорогоцінних металів і коштовного каміння, рівно як і витвори мистецтва у випадку потреби складно продати швидко і за реальну вартість (до того ж вони вимагають постійних витрат на охорону), акції будь-якого підприємства можуть знецінитися, рівно як знецінюються (у довгостроковій перспективі) грошові одиниці (валюта) усіх без винятку держав світу, ще швидше падає вартість вуглеводнів – вугілля, нафти, газу тощо. Зростають у ціні чиста прісна вода і корисна їжа, але ними неможливо заpastися на тривалий строк через фізичну неможливість або високу вартість зберігання з дотриманням якості. Через усе вищевикладене і суб'єкти господарювання, і громадяни вишуковують варіанти для диверсифікації як джерел отримання грошей, так і місць та способів їх зберігання і захисту. Диверсифікація цих процесів передбачає використання грошей одночасно у різних проектах у різних країнах, сферах та галузях, зберігання на депозитних

рахунках у різних валютах у різних банках, банківських скриньках, у готівці в різних валютах у різних місцях, скуповування об'єктів комерційної і побутової нерухомості, виробів із дорогоцінних металів та коштовного каміння тощо. Нещодавно з'явилося ще одне явище, фінансовий інструмент, місце зберігання (накопичення) грошей. І це нове явище є криптовалютою. На сьогодні у світі існує більше десятка криптовалют, тобто валют, емісію яких визначає спеціальна комп'ютерна програма, і які функціонують за допомогою мережі Інтернет. Однією із перших, найбільш поширеною серед них, є криптовалюта біткойн (англ. – Bitcoin) [20].

В Україні питання обігу криптовалют залишаються без чіткої відповіді щодо їх законності. З одного боку, згідно зі статтею 32 Закону України «Про Національний банк України» грошовою одиницею України є гривня. Випуск та обіг на території України інших грошових одиниць і використання грошових сурогатів як засобу платежу забороняються [1]. З іншого боку, не зрозуміло, чи є криптовалюта грошовою одиницею, грошовим сурогатом і засобом платежу. До того ж, законодавством не передбачено покарання власників криптовалют. Проте, у багатьох країнах світу можна не лише вільно обмінювати криптовалюту (зокрема, біткойни) на місцеву або іноземну валюту, але й здійснювати операції з купівлі-продажу будь-яких товарів, робіт та послуг. У більшій чи меншій мірі операції з біткойнами отримали легалізацію в Австралії, Австрії, Болгарії, Бразилії, Ізраїлі, Канаді, КНР, Норвегії, Сінгапурі, США, Тайланді, ФРН, Хорватії, Швейцарії, Японії та ін. [16].

В Україні НБУ на основі наведеної статті Закону України «Про Національний банк України» вказав, що біткойн не має правового статусу. Але внаслідок особливостей обігу біткойнів операції з ними в Україні проводяться щоденно. Українці купують, заробляють біткойни, розраховуються ними. А, отже, постає питання щодо співвідношення українського законодавства із можливостями здійснення операцій із біткойнами. І з цим питанням пов'язане питання наявності правових та інших

ризиків для власника біткойнів в Україні. Слід зазначити, що сьогодні у науковій періодиці ще недостатньо уваги приділено питанням обігу біткойнів. Особливо це стосується української юридичної наукової періодики. Можна назвати значну кількість українських і ще більшу російських економістів, які досліджували окремі аспекти обігу криптовалют, а також декількох правознавців, серед яких: Айганим Е. Сейтім, А.С. Волегова, М.К. Беляєв, А.С. Генкін, Є.І. Іванова, Г.Т. Карчева та С.М. Нікітчук, М.В. Малишко, Є.В. Малюженко та К.В. Фещенко, В.Є. Ніколаєв, О.А. Ніколайчук і деякі інші [15].

Проте ситуація, пов'язана із новизною та інноваційністю досліджуваного фінансового інструменту, із невизначеністю в Україні правового режиму операцій із біткойнами, із майже повною відсутністю аналізу правових та інших ризиків таких операцій вимагає нових окремих досліджень. Виходячи із викладеного, нам необхідно: виявити правові та інші (економічні, технологічні, організаційні тощо) ризики проведення операцій із біткойнами для їх власників – громадян і суб'єктів господарювання України. Криптовалютами визнаються валюти, що не мають аналогів у матеріальному світі, а мають ходження за допомогою комп'ютерних технологій. На початку ХХІ століття криптовалюти використовувалися виключно у комп'ютерній мережі в якості платежу за отримання певних бонусів у комп'ютерній грі. Заробити криптовалюту для використання у комп'ютерній грі спочатку можна було шляхом виконання певних завдань у тій самій, чи іншій комп'ютерній грі або шляхом виконання певних нескладних операцій на різних сайтах у мережі Інтернет, підтвердження ознайомлення з певною рекламною інформацією чи її розсилання на інші адреси тощо. Схожу технологію й досі використовують дитячі письменники, влаштовуючи квести у себе на сайтах. Діти вірно відповідають на питання, виконують нескладні завдання і заробляють певні «комп'ютерні гроші», за які письменник «продає» їм сторінки свого нового роману, мультфільми тощо пропорційно кількості зароблених «грошей». Програмісти вирішили створити принципово нову нішу

ринку і комерціалізувати її. У багатьох комп'ютерних іграх було запропоновано послугу купівлі комп'ютерних віртуальних грошей за гроші реальні з матеріального світу. Таким чином, спочатку реальні гроші за посередництва грошей віртуальних (криптовалюти) було використано для отримання віртуальних послуг. Але пізніше ситуація змінилася на протилежну. Протягом 2007–2010 років у світі з'явилися декілька видів криптовалюти. Найбільшого поширення серед них отримали біткойни, – криптовалюта, описана у мережі Інтернет з 31.10.2008 року і поширена з початку 2009 року особою або групою осіб чи компанією під ім'ям Сатоші (Сатосі) Накамото (Satoshi Nakamoto). Особливістю криптовалюти біткойн є її повна децентралізація, що відрізняє її від усіх сучасних класичних валют світу. Наприклад, емісію національної валюти України здійснює НБУ, який в залежності від ситуації в економіці може збільшувати чи зменшувати обсяг готівкової маси, а також впливати на безготівкові розрахунки; емісію валюти США монополює Федеральна резервна система, яка не є державним органом. Емісія біткойнів здійснюється на основі комп'ютерної програми за ISSN 1995-6134 35 спеціальною формулою, що передбачає постійне зменшення обсягів випуску за геометричною прогресією. Програма нагадує одну з відомих давньогрецьких апорій, за якою Ахіллес, який вважався найшвидшою людиною античності, не може наздогнати черепаху, яка вважалася найповільнішою (на суші) твариною античності. Поки Ахіллес пробігає певну значну відстань, яка відділяє його від черепахи, остання проповзає певну відстань, яку йому знову треба долати, щоб знову не встигнути застати черепаху саме у тій точці, на якій вона була на початку його останнього маневру. Так само і випуск біткойнів з кожним разом зменшується. Проте, на відміну від апорії, кінцева кількість біткойнів відома. Їх буде випущено 42 млн. одиниць. Цим біткойн відрізняється від поширених у 1990-ті роки «фінансових пірамід», в яких емісія цінних паперів здійснювалася за зростаючою, а не спадаючою геометричною прогресією. Ким би не був Сатоші Накамото – розробник програми, – він не може втручатися у

її роботу. Він її розробив і запустив. Максимум, що міг зробити розробник, так це викупити значну частину біткойнів при першій їх емісії за відносно невеликі гроші. З іншого боку, у цьому також був ризик, оскільки у випадку відсутності попиту на біткойни витрачені на їх купівлю гроші були б повністю втрачені. Так само для біткойнів, рівно як і для інших криптовалют, залишається ризик на випадок виходу з ладу усіх або майже усіх комп'ютерів у світі або зникнення мережі Інтернет за умови, що не з'явиться нова аналогічна в якості «спадкоємця» і правонабувача Інтернету [26].

Ризик має економіко-правову природу. Його суть зводиться до того, що вартість будь-якої криптовалюти визначається співвідношенням попиту і пропозиції на неї. Можна інвестувати реальні гроші у криптовалюту, попит на яку не зросте, а навпаки зменшиться через її непопулярність або інші причини. Цей суто економічний ризик може викликатися правовим, пов'язаним із тим, що держава легітимізує операції із криптовалютою, але не з усією, а лише з якоюсь конкретною або тією, яку емітує сама. І передумови до підтримання цього ризику є. Так, 29.11.2016 року з'явилася новина, що НБУ планує випуск власних електронних грошей на основі Національної платіжної системи «Простір» із застосуванням технології Blockchain [18]; а літом 2017 року з'явилася інформація про те, що шість найбільших банків світу – Barclays, Credit Suisse, Canadian Imperial Bank of Commerce, HSBC, MUFG, State Street – планують у 2018 році запустити нову криптовалюту [19]. У випадку реалізації цих проектів і легітимації операцій з новими видами криптовалют існує ризик різкого зниження попиту, а відповідно, і ціни на існуючі криптовалюти. Для проведення операцій із біткойнами особі необхідно створити електронний гаманець біткойнів. Це можна зробити за будь-яким комп'ютером, який має доступ до мережі Інтернет. Як правило, ця операція є безкоштовною. Електронний гаманець відкривається на певному ресурсі, власниками якого є особи або суб'єкти господарювання, зареєстровані не в Україні (часто в якійсь офшорній зоні). Проте, вони відкрито надають свою адресу й інші реквізити. Обов'язковою умовою

відкриття електронного гаманця є погодження із запропонованими умовами договору приєднання. Цей договір пропонується однією стороною для інших можливих суб'єктів, коли ці суб'єкти у разі вступу в договір не мають права наполягати на зміні його змісту [20]. За цим договором фірма-надавач ISSN 1995-6134 36 послуг з розміщення гаманця залишає за собою право в односторонньому порядку змінювати його умови. На сьогодні, як правило, усі операції за посередництва електронного гаманця є безкоштовними. Проте, у договорі прописано право фірми-надавача послуг з розміщення гаманця впроваджувати певні платні послуги. В обох випадках інформацію буде передано власникам гаманця на електронну пошту, адресу якої вони надають при реєстрації. Договір приєднання викладено на декількох аркушах англійською мовою. Переважна більшість умов договору сформульована таким чином, що особа погоджується із тим, що фірма-надавач послуг з розміщення гаманця не несе відповідальності за втрату власником гаманця паролю, укладання ним будь-яких угод і проведення будь-яких операцій, захист своєї інформації, пошкодження третіми особами комп'ютерних програм та обладнання власника гаманця тощо. Останнє має значення у зв'язку із тим, що після відкриття на певному комп'ютері електронного гаманця або проведення операцій із купівлі-продажу біткойнів чи за біткойни (навіть одноразово) ризик хакерської атаки на цей комп'ютер збільшується у рази. Після реєстрації особа отримує «ID гаманця», що являє собою напис із сукупності латинських літер, цифр і тире. Цей «ID гаманця» відомий лише особі-власнику та (на наше переконання) фірмі-надавачу послуг з розміщення гаманця. Під час здійснення операцій особа отримує окремий рахунок на кожну нову операцію і контрагент не знає «ID гаманця». Цим забезпечується анонімність операцій із біткойнами. Крім «ID гаманця», який надається особі фірмою-надавачем послуг з розміщення гаманця, сама особа обирає собі пароль для входу, який повинен складатися із якомога більшої кількості символів (зазвичай особи, які планують проводити операції зі значною кількістю біткойнів, обирають пароль із не менш ніж 30 символів). Фахівці зі

сфери комп'ютерних технологій не радять зберігати «ID гаманця» і особливо пароль у пам'яті підключеного до мережі Інтернет комп'ютеру. Найкращим вважається зберігання на паперовому носії або «холодне зберігання», тобто зберігання у пам'яті комп'ютера, не підключеного до мережі Інтернет [50].

Отже, зберігання контрольної інформації в активному – підключеному до мережі Інтернет комп'ютері є ще одним ризиком для власника біткойнів. Цей ризик також має технологічну природу. Загрозу для власника гаманця біткойнів становлять дії третіх осіб. Схожим із попереднім є ризик незаконної передачі третім особам інформації про «ID гаманця» та пароль власника біткойнів самою фірмою-надавачем послуг з розміщення гаманця. Хоча на своїх сайтах і в договорі вона вказує, що не цікавиться паролем власника біткойнів, все одно існують серйозні сумніви щодо цього. І беззаперечним правовим ризиком є ризик зміни в односторонньому порядку фірмою-надавачем послуг з розміщення електронного гаманця умов договору та/або запровадження платних послуг. Вагомим правовим ризиком для власника біткойнів в Україні є невизначеність органів законодавчої та виконавчої влади стосовно законності операцій із біткойнами. З одного боку, ще 10.11.2014 року НБУ видав роз'яснення щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти» Bitcoin, в якому послався на згадану статтю 32 Закону України «Про Національний банк України», а також на статтю 99 Конституції України, статтю 192 Цивільного кодексу України, статтю 3 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» та статтю 3 Декрету Кабінету Міністрів України від 19.02.1993 року № 15-93 «Про систему валютного регулювання і валютного контролю». НБУ визнав біткойн як грошовий сурогат, який не має забезпечення реальною вартістю і не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України як засіб платежу, оскільки це протирічить нормам українського законодавства [21].

При цьому жодного покарання за проведення розрахунків у біткойнах в українському законодавстві не передбачено. А в названому роз'ясненні - ISSN

1995-6134 37 НБУ покладає усі ризики на самих власників біткойнів і рекомендує громадянам використовувати послуги лише тих платіжних систем, систем розрахунків, які внесені НБУ до Реєстру платіжних систем, систем розрахунків, учасників цих систем та операторів послуг платіжної інфраструктури [21]. Тобто, правовий ризик для власника біткойнів в Україні має дві складові. Перша полягає у тому, що у випадку суперечливої ситуації, пов'язаної із незаконним заволодінням чужими біткойнами, власнику не доводиться розраховувати на юридичну допомогу держави. Другу складову правових ризиків буде розкрито нижче. На сьогодні багато громадян України та суб'єктів господарювання проводять операції з біткойнами. Через їх анонімність переважна більшість інформації є невідомою громадськості. Інформація про них стає відомою іншим (зокрема, державі) або у випадку її оприлюднення самими власниками біткойнів (відомий приклад, коли троє депутатів від БПП у декларації за 2016 рік задекларували наявність у себе біткойнів – О. Урбанський мав 1277 біткойнів і придбав у 2017 році 1217 біткойнів, Д. Білоцерківець мав 398 біткойнів, Д. Голубов мав 4376 біткойнів [22]), або через втрату власниками гаманців біткойнів «ID гаманця» і пароллю, або внаслідок повідомлення інформації правоохоронним чи іншим органам банками, біржами біткойнів та іншими фінансовими інститутами. Слід зазначити, що сьогодні як мінімум один український комерційний банк надає послуги з купівлі-продажу біткойнів за гривні і долари США, беручи певну комісію за посередництво у цих операціях. Проте, для проведення цієї операції потрібно зареєструватися, тобто, передати банку свої персональні дані вкупі з електронною адресою. А отже, у цьому випадку зникає одна із основних властивостей операцій із біткойнами – анонімність. Ризик для власників біткойнів полягає саме у невизначеності правового режиму операцій із криптовалютою. Так, у випадку розкриття інформації про власні накопичення у біткойнах публічною особою, наприклад, чиновником чи народним депутатом, держава з певними зусиллями, але зможе отримати дані про транзакції з купівлі-продажу біткойнів з точністю до секунди. Зрозуміло,

що у випадку запровадження покарання за здійснення операцій на ринку криптовалюти, на основі принципу відсутності зворотної дії закону, що погіршує становище особи, до неї санкції застосовані не будуть. Проте, можуть бути запроваджені заходи перевірки походження реальних грошей, за які купувалася криптовалюта, негативна реклама у ЗМІ тощо. І навпаки, у випадку повної легалізації і легітимації Україною операцій на ринку криптовалюти з певної календарної дати держава може відкрито називати порушниками тих осіб, хто проводив такі операції до цієї дати. І тут ризик для власника біткойнів полягає у можливості застосування подвійних стандартів з боку окремих державних органів чи посадових осіб (наприклад, «цей «наш» – про нього нічого не скажемо; а цей «чужий» – треба щоб в усіх ЗМІ пройшла інформація, що він є порушником закону та ще й отримав великі нетрудові доходи від купівлі біткойнів»). Таким чином, під час дослідження виявлено основні правові та інші (економічні, технічні, організаційні тощо) ризики проведення операцій із біткойнами для їх власників – громадян і суб'єктів господарювання України: – технологічний ризик, що полягає у можливості добровільної або насильницької відмови людської цивілізації від сучасних комп'ютерів та/або технологій Інтернет; – правовий ризик односторонньої зміни фірмою-надавачем послуг з розміщення гарантії умов договору і введення оплати за надання окремих послуг та здійснення певних операцій; – економіко-правовий ризик полягає у можливості падіння попиту на криптовалюту через підвищення попиту на реальні товари, економічну кризу, світову війну тощо, або через заборону державою однієї і появу нової криптовалюти; – технологічний ризик, що полягає у можливості заволодіння сторонніх осіб інформа- ISSN 1995-6134 38 цією про «ID гарантії» і пароль, у т.ч. у можливості передачі цієї інформації третім особам фірмою-надавачем послуг з розміщення гарантії; у можливості пошкодження програмного обладнання або самого комп'ютера власника гарантії; у можливості банальної втрати і не відновлення «ID гарантії» та/або паролю його власником; – правовий ризик, що полягає у відсутності правового регулювання здійснення

операцій із криптовалютами, рекомендації НБУ не проводити такі операції, покладання захисту законних інтересів на самих власників гаманців криптовалют, вказівкою на заборону їх використання в силу декількох норм у законодавстві і можливість застосування не названих прямо заходів відповідальності. Громадяни і суб'єкти господарювання України повинні самостійно вирішувати питання, чи здійснювати операції із криптовалютою, зокрема, біткойнами, проте враховувати виявлені у статті та інші ризики. Також окремого розгляду потребують питання: визначення правового режиму інструменту криптовалюти, порівняння її із класичною валютою; правового статусу «ферм криптовалюти»; правового режиму (у тому числі на відповідність законодавству) операцій із майнінгу (видобування) криптовалюти; обґрунтування легітимації чи заборони обігу криптовалюти; оподаткування операцій із криптовалютою у випадку їх легітимації; боротьби із купівлею зброї, наркотиків тощо за криптовалюту та ін. Надання відповідей на ці та інші питання повинні присвячуватися подальші розвідки з досліджуваної проблематики [37].

2.2. Судова практика у сфері використання криптовалюти

В Україні формується деяка сприятлива судова практика на користь біткойну. Прикладом цього є рішення 13 жовтня 2016 року Харківський апеляційний адміністративний суд, у якому що всі операції, що проводяться з E-Dinar Coin, можуть бути прирівняні до операцій зі звичайними грошима [44].

У рішенні Дарницького районного суду Києва у справі №753/599/16-ц від 24.03.2016, яке набрало законної сили 12.10.2016 – першому і поки що єдиному з відомих нам зразків цивільного судочинства з цього питання в Україні. У ньому суд посилався на лист НБУ №29-208/72889 в обґрунтування своєї позиції [13].

Коротко розглядаючи цю справу та не вдаючись у дискусію щодо правомірності рішення суду, лише зазначимо, що спір був між двома особами, які уклали договір обміну товару на роботи, згідно з яким виконавцем було взято на себе зобов'язання на власний ризик виконати роботи з розробки та створення програмного забезпечення, а замовником було взято зобов'язання передати іншій стороні визначену договором кількість цифрової продукції Bitcoin на загальну суму 10 тис. грн в обмін на виконання робіт. При цьому в договорі сторонами було дано власне визначення товару та Bitcoin. Після того, як робота була виконана, а результати передані, замовник обіцяні Bitcoin не передав, через що виконавець і був вимушений звернутися до суду за захистом порушених прав. Проте суд не визнав Bitcoin як товар, зазначивши: «Оскільки такий предмет договору (Bitcoin – від автора) не можна ідентифікувати, визначити його ознаки матеріального світу, він не може бути об'єктом судового захисту» [25].

Така позиція суду є більш ніж дискусійною (як мінімум, тому, що в Податковому кодексі товари визначаються як матеріальні та нематеріальні активи), проте ще більш дискусійним є посилання суду на вищезазначений лист НБУ, який має рекомендаційний характер та вже дає свої негативні результати в судовій практиці. Така практика вкрай шкідливою для регулювання суспільних відносин, адже через позицію Нацбанку біткойни не можуть бути засобом законного платежу. Відповідно, щоб не порушувати чинне законодавство, криптовалюта може слугувати лише як товар, комп'ютерна програма, грошовий сурогат тощо, але не як гроші чи валютні цінності, що фактично суперечить їх природі [36].

ТОВ "ЄДИНАРКОІН" вдалося довести, що всі операції, які проводять з E-Dinar Coin, можуть прирівняти до операцій зі звичайними грошима, а отже, криптовалюту повинні вважати такою ж валютою, як долар, рубль або гривню. Відповідне рішення по справі № 820/4535/16 від 22.09.2018 р. виніс Харківський апеляційний адміністративний суд [44].

Згідно з офіційними даними, у більшості великих країн використання цифрових валют не заборонено. Але державні органи аж ніяк не заохочують здійснення покупки-продажу будь-яких товарів і послуг за допомогою криптовалют у магазинах, готових приймати її до оплати, яких стає все більше по всьому світу [21].

Легалізацію криптовалюти E-Dinar Coin представники компанії вважають своєю перемогою і готують наступний судовий позов. Компанія планує оскаржити встановлену монополію в американській корпорації Apple, яка передбачає реалізацію лише п'яти криптовалют на AppMarket. З огляду на незаконність дій корпорації-гіганта при встановленні даних обмежень компанія E-Dinar Coin готова відстоювати свої права на реалізацію криптовалюти на платформу і застосувати всі необхідні заходи для вирішення даного положення. Це допоможе забезпечити кожному учаснику E-Dinar Coin можливість просунутого користування децентралізованою системою і криптовалютою за допомогою сучасних технологій — мобільних додатків [26].

Сьогодні E-Dinar Coin продовжує розвиток. Засновники кажуть, що популярності EDC сприяє той факт, що ця валюта була створена людьми для людей і є оптимальним платіжним засобом у багатьох країнах [22].

При всій законності криптовалюта є об'єктом підвищеного інтересу правоохоронних, податкових та правових органів, які націлені на отримання більшого контролю над монетами, встановлення жорсткого нагляду та обкладання податками криптовалюти, здатної замінити паперові гроші, що емітуються центральними банками-регуляторами та схильні до волатильності [19].

E-Dinar Coin функціонує на системі за технологією blockchain і використовує алгоритм майнінгу на основі delegated proof-of-stake (найнадійніший метод розподілу даних), а обсяг її емісії, на відміну від конкурентів, має такий масштаб, що його буде достатньо для забезпечення всіх бажаних засобом для взаємних розрахунків: швидко, анонімно, незважаючи ні на які кордони та адміністративні обмеження. Крім того, E-

Dinar Coin націлена на розвиток технології blockchain, розробку нових універсальних проектів по збереженню навколишнього середовища та поліпшення якості життя кожної людини на землі [30].

На думку представника ТОВ «ЄДИНАРКОІН» Машира В.О., сучасні гроші більше не забезпечені реальними активами і можуть втратити свою купівельну спроможність і викликати подальшу гіперінфляцію. Криптовалюта ж є єдиним надійним виходом із цієї нестабільної ситуації, яка негативно впливає на глобальну фінансову систему [44].

Висновок до Розділу 2

Отже, враховуючи вище викладене, автор зазначає наступні основні недоліки використання криптовалюти:

- складність контролю банками та фінансово наглядових установ операцій по випуску, обігу та використанні криптовалюти;
- відсутність можливості відкликати платежі;
- при втраті спеціального паролю криптовалюта стає недоступною;
- відсутність забезпечення віртуальних коштів.

Відсутність правового положення дає спрощену можливість здійснювати розрахунки криптовалютою, без ліцензування та накладення податків.

Судова практика в Україні щодо розгляду справ пов'язаних з використанням та залученням криптовалюти набирає темпів. Оскільки своєї нормативно-правової бази наша країна не має, рішення судів спирається на застосування практики Європейського судочинства.

Автор вважає про необхідність легалізації крипто ринку, визначення поняття «віртуальні валюти», похідних від нього понять, розроблення і винесення на розгляд законопроектів та внесення відповідних змін до податкового законодавства.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ТА ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ В УКРАЇНІ

Протягом останніх семи років, технологія блокчейн і криптовалюта пережили стадію заперечення, і тому зіткнулися з неприкритою агресією. Світ було поділено на два табори - реакціонерів і послідовників. Філософія перших еволюціонувала і тепер полягає не в знищенні, а в прийнятті за своїх умов. За таких умов, можна було б впевнено стверджувати, що Україна має намір приєднатися до табору прогресу і легалізувати нові технології, відмовившись від агресивного реакціонізму і перейшовши до стадії прийняття. Так, 6 жовтня 2017 року в ВРУ був зареєстрований законопроект №7183 «Про обіг криптовалюти в Україні» [35].

Законопроект містить визначення основних категорій: криптовалюта, майнер, майнінг, блокчейн і т.д. Роз'яснюється питання регулятора, а саме, законотворці вважають, що їм повинен стати Національний банк України, а не, наприклад, Нацкомісія з цінних паперів та фондового ринку. Оскільки процес «створення» криптовалюти є децентралізованим, НБУ в цьому процесі не може не тільки брати участь, а й регулювати. Однак НБУ може визначати порядок створення і діяльності криптовалютних бірж [14].

Законотворець у даному документі визначає: «криптовалюта – це програмний код (набір символів, цифр та букв), що є об'єктом права власності, який може виступати засобом міни, відомості про який вносяться та зберігаються у системі блокчейн в якості облікових одиниць поточної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду)». Проект пропонує вважати, що криптовалюта (програмний код) є об'єктом права власності. А її обіг здійснюється за допомогою договору міни. Суб'єктний склад власників криптовалюти: фізичні та юридичні особи (тобто немає обмеження для фізичних осіб). Так, наприклад, в деяких країнах зараз активно обговорюється

питання регулювання криптовалюти як фінансового активу, який не може бути придбаний фізичними особами, а операції з ними можуть бути проведені тільки кваліфікованими інвесторами через «державну» біржу. Однак, в цьому списку немає публічних утворень. Це означає, що держава, територіальні органи не зможуть мати криптовалютні гаманці, тобто з ними неможливо обмінюватися криптовалютою та проводити транзакції. Це говорить про те, що велика частина обігу, де використовуються звичайні фіатні гроші, для криптовалюти буде недоступна. У законопроекті зазначено, що порядок оподаткування операцій з майнінгу та обміну криптовалюти регулюється чинним законодавством України [17].

Дане питання вимагає окремого дослідження фахівцями в області податкового права в контексті визнання криптовалюти власністю майнера, а також обігу криптовалюти за допомогою договору міни. Для цього необхідно отримати спеціальні роз'яснення ДФС [13].

Наприклад, Податкове агентство США розробило керівництво з оподаткування операцій з біткоїном як операцій з власністю. Власники криптовалюти вважають, що вони здійснюють операції абсолютно анонімно. Однак, вже сьогодні існує ряд технологій, які дозволяють провести пошук в соціальній мережі блокчейн і пов'язати біткоїн-адресу з її справжніми власниками. Криптовалютна біржа – це організація, яка забезпечує взаємозв'язок між суб'єктами криптовалютних операцій, забезпечує обмін криптовалюти на електронні гроші, валютні цінності, цінні папери. Тільки за допомогою біржі можливий обмін криптовалюти на електронні гроші, фінансові цінності та цінні папери. Для інших операцій можливо використовувати онлайн-сервіси з обміну криптовалюти. При цьому, слід підкреслити, що таке використання здійснюється на свій ризик, і держава не гарантує їх діяльність. Криптовалютна біржа зобов'язана моніторити всі криптовалютні транзакції, ідентифікувати і персоніфікувати суб'єкта криптовалютних операцій. Так, передбачається обов'язкове надання персональних даних учасників операцій з криптовалюти, що є позитивним

моментом в розрізі того, що криптовалюта випускається необмеженим колом анонімних суб'єктів. Цей факт сприяє залученню учасників в протиправну діяльність, наприклад, продаж наркотичних засобів, відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та ін. Анонімність електронних технологій не дозволяє забезпечити фінансову прозорість, та унеможлиблює боротьбу із зазначеними ризиками. Правила, які розробляються НБУ, буде передбачено, що ці суб'єкти ідентифікуються за допомогою BankID («Положення про Єдину національну систему електронної дистанційної ідентифікації фізичних і юридичних осіб BankID Національного банку України», затв. Постановою НБУ № 378 від 30.08.16) [38].

Сфера застосування криптовалюти: суб'єкт криптовалютних операцій має право вільно розпоряджатися криптовалютою, зокрема, здійснювати операції з обміну будь-якої криптовалюти на іншу криптовалюту, обміну її на електронні гроші, валютні цінності, цінні папери, послуги, товари тощо. Виходячи з вищезазначеного, частина цих операцій можлива тільки на криптобіржі, і не усіма суб'єктами цивільного обороту. Криптовалюта в даному законопроекті не розглядається як іноземна валюта, а це означає, що на обіг криптовалюти не поширюються норми про валютний контроль, продажу валютної виручки експортерами та ін. Законопроект також визначає поняття майнінгу. Доцільно зазначити, що формулювання «майнер на свій розсуд вибирає тип криптовалюти для майнінгу» – є підтвердженням того, що законодавець не планує встановлювати перелік криптовалют, які визнані НБУ. Позитивним аспектом визначення правового статусу майнерів є попередження суперечок з правоохоронними органами щодо незаконності майнінгу та переслідування майнерів [42].

10 жовтня 2017 року до ВРУ було надіслано альтернативний законопроект № 7183-1 «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» [11]. Проектом передбачається встановити можливі фактори для розвитку криптовалют в Україні, для здійснення операцій з ними, стабільної роботи бірж з обміну криптовалют та роботи майнерів у правовому

полі. Вноситься можливість надання преференцій для користувачів ринку задля стимулювання нової крипто економіки [14].

Доцільно зазначити, що прийняття першого законопроекту призведе до неможливості придбання криптовалюти юридичними особами, оскільки визначення «програмний код» породжує додаткові питання, на які не відповідає законопроект. Другий законопроект містить обмеження щодо придбання криптовалюти суб'єктами відносин. Автори передбачають, що цифрова валюта може бути придбана лише за допомогою спеціальних фінансових установ. Існує велика вірогідність, що такий закон може бути проігнорований спільнотою, оскільки вступає в конфлікт з існуючою практикою обігу криптовалюти і самого сенсу технології криптовалюти. Крім того, залишається відкритим питання щодо долі наявних криптоактивів в населення. Обидва документи містять певні недосконалості. Вони були розроблені без участі активної в Україні криптоспільноти, яка безпосередньо володіє практичними знаннями щодо архітектури блокчейн та технології криптовалют. Ефективною практикою західних країн є активна участь в розробці законопроектів представників бізнесу та громадських організацій індустрії. В Україні за останні п'ять років сформувався досить потужний пласт бізнесу і експертів, що діють в області криптовалют, включаючи майнінговий бізнес, криптовалютні біржі, стартапи, венчурні фонди, ІТ-компанії, які розробляють програмне забезпечення на основі технології blockchain, які вже отримали світове визнання, а також корпоративний сектор, що займається інвестиціями в дослідження і розвиток технологій, включаючи аудиторські компанії великої четвірки [38, с. 1] і українські офіси таких ІТ-гігантів як Microsoft [39, с. 2], IBM [40, с. 7], та інші. Саме відсутність залучених фахівців зазначеної сфери призвели до прогалин та плутанини у формулюваннях термінів та категорій у законопроектах [8].

На думку автора, відсутність мети прийняття закону та чіткого визначення фінансово-правової природи – є головними недоліками документів. Сформульовані положення не дають розуміння щодо очікуваного

соціального ефекту. Крім того, відсутність публічно оголошеної мети дає підстави вважати, що вищезазначені законопроекти були подані задля привернення уваги та РРакції народних депутатів замість розвитку технологічної складової країни. Такий перебіг подій дозволяє припустити, що жоден з поданих законопроектів так і не буде прийнятий ВРУ [12].

Викликає повагу той факт, що законодавець намагався ввести законодавчу базу для інноваційної технології, відмовившись від шляху заборони та заперечення. Крім того, доцільно зазначити про готовність українського парламенту розглядати криптовалюту як частину громадянських свобод. Доказом цього є вже розроблений оновлений Державний земельний кадастр на базі технології блокчейн, що був нещодавно презентований Державним агентством з питань електронного уряду [16].

У парламенті зареєстровано проект закону "Про внесення змін до Податкового кодексу щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні" 18.09.2018 № 2543-VIII [8].

Метою прийняття проекту закону є виведення з тіньового ринку великого обсягу операцій; поповнення бюджету за рахунок залучення до оподаткування кардинально нового виду доходів фізичних і юридичних осіб - доходів від операцій з віртуальними активами; стимулювання розвитку ринку віртуальних активів в Україні [8].

Законопроект вводить в обіг з метою оподаткування такі поняття як віртуальні активи, токен, токен-актив, криптовалюта, емітент віртуального активу, майнінг, операції з віртуальними активами, прибуток від операцій з віртуальними активами [5].

Проектом передбачено, що прибуток підприємств від операцій з віртуальними активами з 1 січня 2024 року буде обкладатися податком за базовою ставкою - 18% [30].

Однак протягом періоду становлення правового регулювання ринку віртуальних активів, автори законопроекту вважають за необхідне тимчасово,

до 31 грудня 2024 року встановити ставку податку на прибуток підприємств для такого виду прибутку на рівні 5% [30].

Виняток становить прибуток від операцій з токенами-активами, які засвідчують права на товари, до прибутку від операцій з якими застосовується ставка податку інша, ніж до прибутку від операцій з віртуальними активами [20].

Прибуток (доходи) фізичних осіб від операцій з віртуальними активами оподатковується за ставкою 5%. Рада національної безпеки і оборони ще в січні 2018 року доручила фінансовим регуляторам взяти крипторинки під контроль. Як розповів FinClub заступник голови НБУ Олег Чурій, у регуляторів вже майже готова концепція регулювання крипторинку. «В основі концепції те, що криптовалюти будуть визнані одним з видів активів, які торгуються на майданчиках. Регулятором цього ринку виступатиме Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку», – повідомив він. Діяльність на ринку криптовалют ліцензуватимуть, а учасники ринку будуть відповідальні за дотримання фінансового моніторингу під час операцій [18].

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) готує пропозиції щодо криптовалют. «У рамках правового поля ми могли б підтягнути їх під поняття товару», – говорить член комісії Максим Лібанов. Він вважає, що всі питання треба врегулювати на рівні закону. «Спочатку потрібно підготувати комплексний законопроект. Визначити, чим же є криптовалюта. На наш погляд, це новий вид фінансового інструменту», – сказав він. Криптовалюти можуть визнати «фінансовим активом» [27].

У Раді вже зареєстровано три законопроекти про регулювання ринку криптовалют. В НКЦПФР та НБУ не вірять в перспективи їх прийняття. За інформацією FinClub, цей законопроект регулятори можуть взяти за основу їхньої концепції. Він може бути схвалений Радою фінансової стабільності в червні, після чого буде доопрацьовуватися [16].

Написання чітких правил роботи ринку має усунути проблеми «криптовиків» в роботі з банками. «Створення зрозумілих правил гри стане

благом як для користувачів, так і для держави в цілому. Учасники ринку мають проблему з відкриттям банківських рахунків. Банкам важливо перестати боятися криптобізнесу, для чого потрібні зрозумілі правила від регулятора. Як тільки регулятор дозволить, у криптобізнесу відразу з'явиться можливість відкривати банківські рахунки», – зазначає засновник криптовалюотної біржі KUNA Михайло Чобанян [13].

Впровадженням криптовалюти, а саме біткоіни, в діяльність суб'єктів приватного права займається громадська організація біткоіни Фундація. Тому варто очікувати подальшого розвитку систем електронних грошей і криптовалюта як їх особливої форми, а також і подальшого розвитку нормативно-правової бази, що буде являти собою правотворчість в даній сфері.

У Міністерстві фінансів України оголосили про створення робочих груп, які будуть напрацьовувати позиції відомства щодо оподаткування операцій з криптовалютою, а також застосування податку на додану вартість до програмних продуктів. Про це йдеться у повідомленні на сайті Мінфіну [18].

Узагальнені позиції робочих груп будуть представлені на розгляд Експертної Ради з підготовки узагальнюючих податкових консультацій у 4 кварталі 2018 року. Там зазначають, що участь у роботі груп можуть взяти всі охочі експерти. Відповідні заявки необхідно надіслати до 12 жовтня [40].

Наразі криптовалюти не мають визначеного правового положення в Україні. 31 серпня Рада фінансової стабільності обговорила статус криптовалюти в Україні. Учасники Ради зазначили: якщо законодавчо не врегулювати це питання, то залишиться ризик невизначеності та використання цих інструментів у шахрайських схемах [23].

У жовтні у Верховній Раді зареєстрували проект, який пропонує Нацбанку контролювати обіг криптовалют в Україні. Уряд України 15 березня 2018 року доручив внести діяльність з майнінгу криптовалют до Національного класифікатора «Класифікація видів економічної діяльності» (КВЕД). Також Кабмін пропонує напрацьовувати Концепції про створення

сприятливих умов для майнінгу в Україні. Про це йдеться на офіційному сайті МЕРТ [33].

«Україна посідає впевнені позиції у світовому криптопросторі, входить до ТОП-14 країн з розвитку криптоекономіки і впровадження проєктів, заснованих на блокчейн. Але наше законодавство не таке прогресивне, маємо почати хоча би з того, щоб внести «майнінг» до класифікатора видів економічної діяльності України», — наголосив перший віце-прем'єр міністр — міністр економічного розвитку та торгівлі Степан Кубів [40].

Кубів також зазначив, що майнінг буде віднесено до класу 63.11 «оброблення даних, розміщення інформації на веб-вузлах і пов'язана з ними діяльність», оскільки майнінг передбачає послуги з підтримки та забезпечення функціонування розподілених реєстрів даних у т.ч. з використанням технології блокчейн, оброблення даних та смарт-контрактів у розподілених блокчейн-реєстрах [24].

В Уряді сподіваються, що внесенням майнінгу до КВЕДУ вирішить проблему детінізації ринку майнінгу, а також залучать додаткові доходи до бюджету та зменшать відтік кваліфікованих ІТ-фахівців з України [25].

Кубів також додав, що збалансоване рішення з цього питання вимагає погодження усіх ключових державних органів, тому доручив Мінекономрозвитку, Мінфіну, Мін'юсту, Міненерговугілля разом з Держстатом розробити відповідний проєкт нормативно-правового акту щодо початку роботи з детінізації майнінгу в Україні [24].

Так, пропонується провести легалізацію криптовалют та операцій з ними у 2 етапи. До 2019 року — визначити правовий статус криптовалют та суб'єктів, які проводять з ними операції, а також запровадити моніторинг проблем, що виникають на ринку цих активів в Україні [29].

У 2020-2021 роках пропонується розробити спеціальне законодавство, що регулюватиме використання віртуальних активів. Легалізація операцій з криптовалютою дозволить державі отримати додаткові податкові

надходження, а також захистить права учасників даного ринку. Наразі, концепція перебуває на стадії обговорення [25].

Висновок до Розділу 3

Отже, де-факто криптовалютний ринок в Україні існує, і тим паче, розвивається з шаленими темпами, але де-юре він відсутній, оскільки не має його державного регулювання.

Протягом 2014 - 2018 років ставлення Національного банку України різко змінювались в бік поступових поглядів, пов'язаних з вивченням і аналізом ринку віртуальних коштів.

Зокрема, в рамках програми інноваційного розвитку Національного Банку України, дана установа в листопаді 2016 року заявила про свої наміри стати емітентом електронних грошей.

Через відсутність законного правового статусу криптовалюти учасники ринку здійснюють віртуальними коштами ряд операцій, при цьому не сплачуючи ні податків, ні ліцензійного збору.

Доцільно провести легалізацію віртуального фінансового ринку, надати криптовалюті статусу нематеріального активу, розробити пропозиції щодо вдосконалення законодавства щодо запобігання та ліквідації відмиванню доходів злочинними шляхами.

Позиція та ставлення держорганів поступово змінюється із стану заперечення криптовалюти на сприятливі перспективи розвитку роботи з ними. Про це свідчить і зареєстровані для розгляду Верховної Ради три законопроекти, що покликані врегулювати ринок обігу віртуальних коштів. Що в свою чергу сприятиме спрощенню міжнародних платежів криптовалютою, можливість конвертувати цифрову валюту в національну валюту України.

ВИСНОВКИ

Сучасний світ знаходиться на етапі життя, коли головну роль виконує інформація та економіка, яка будується на ній. В зв'язку з цим відбувся перехід від індустріальної складової економіки до інформаційно-цифрової. В визначенні цифрової економіки мається на увазі виробництво та продаж продуктів через мережі комп'ютерних технологій. Інформаційні технології розвиваються швидше, а ніж адаптація регулювання держави до світової тенденції.

На сьогоднішній день активно зростає зацікавленість населення та компаній, які працюють і використовують дані цифрові кошти. Зокрема це пов'язано з різким темпом інфляції та масовими банкрутствами фінансових установ, що тягнуть за собою втрат громадян своїх заощаджень. Вкладення коштів в криптовалюту не видається таким ризикованим. Крім тих випадків, ризику яким створюють хакери, які завжди розвиваються з новими технологіями. Тому необхідно добре аналізувати, та приймати до уваги усі застереження щодо придбання віртуальних коштів.

Головною відмінністю криптовалюти від звичайних електронних коштів є те, що вони не пов'язана з звичайною валютою будь-якої держави.

Найпопулярнішою є криптовалюта - Bitcoin (біткоіни), яка згідно з рішенням Європейського суду справедливості, в Європі вважають валютою, хоча і з застереженням про ризики пов'язані з шахрайствами та ухиленням від податків.

Причинами зростання популяризації криптовалюти виступають: анонімність, можливість обміну на готівкові кошти, безпека та децентралізація.

В зв'язку з цим зростає зацікавленість і до Bitcoin, що спричиняє зростання курсу віртуальної валюти. Нею здійснюється оплата в багатьох готелях та закладів харчування деяких держав.

Легалізація криптовалюти в світі є досить різною, так як і застосування кримінальної відповідальності за вчинення дії використанням криптовалюти.

В рішеннях Європейського суду зазначено, що біткоїн є валютою, тобто засобом платежу, і а не є товаром. Але згідно чинного законодавства Європейського Союзу криптовалюта вважається товаром.

Де-факто криптовалютний ринок в Україні існує, і тим паче, розвивається з шаленими темпами, але де-юре він відсутній, оскільки не має його державного регулювання.

Враховуючи вище викладене, автор зазначає наступні основні недоліки використання криптовалюти:

- складність контролю банками та фінансово наглядових установ операцій по випуску, обігу та використанні криптовалюти;
- відсутність можливості відкликати платежі;
- при втрати спеціального паролю криптовалюта стає недоступною;
- відсутність забезпечення віртуальних коштів.

Відсутність правового регулювання дає спрощену можливість здійснювати розрахунки криптовалютою, без ліцензування та накладення податків.

Судова практика в Україні щодо розгляду справ пов'язаних з використанням та залученням криптовалюти набирає темпів. Оскільки своєї нормативно-правової бази наша країна не має, рішення судів спирається на застосування практики Європейського судочинства.

Протягом 2014 - 2018 років ставлення Національного банку України різко змінювались в бік поступових поглядів, пов'язаних з вивченням і аналізом ринку віртуальних коштів.

Зокрема, в рамках програми інноваційного розвитку Національного Банку України, дана установа в листопаді 2016 року заявила про свої наміри стати емітентом електронних грошей.

Через відсутність законного правового статусу криптовалюти учасники ринку здійснюють віртуальними коштами ряд операцій, при цьому не сплачуючи ні податків, ні ліцензійного збору.

Доцільно провести легалізацію віртуального фінансового ринку, надати криптовалюти статусу нематеріального активу, розробити пропозиції щодо вдосконалення законодавства щодо запобігання та ліквідації відмиванню доходів злочинними шляхами.

Метою роботи було визначення вивчення нормативно-правової бази використання криптовалюти в державах світу та в Україні та запропонувати засоби вдосконалення українського законодавства.

З метою досягнення зазначеної мети автором поставлені та виконані наступні завдання:

- проаналізовано суть понять «валюта», «криптовалюта», «віртуальна валюта», як з огляду на законодавство країн Європейського Союзу, так і країн, які посідають перші місця в світовій економіці, таких як Сполучені Штати Америки, Китай, Канада, Австралія, тощо;
- визначено основні загальноприйняті ознаки цифрових грошей;
- з'ясовано фінансову та правову природу зазначених віртуальних коштів;
- проаналізовано нормативно-правові акти держав світу та Європейського Союзу стосовно регулювання обігу і використання криптовалюти;
- проведено аналіз законодавства України стосовно забезпечення і використання віртуальної валюти;
- визначено основні шляхи формування українського законодавства з відповідною синхронізацією їх до законодавства Європейського Союзу.

Здебільшого причинами стримання в масовому користуванні криптовалютою, пов'язані з відсутністю інфраструктури для здійснення обміну криптовалюти в готівку. Але в інформаційно-технологічних сферах здійснення розрахунків криптовалютою є досить значним.

Саме тому є потреба в розробці нормативно-правових актів на прикладі інших країн, що вільно здійснюють обіг та розрахунки криптовалютою.

Використання віртуальної валюти для оплати послуг і товарів розширює можливості ведення бізнесу, дає можливість проводити розрахунки за послуги і товар, при існуванні єдиної і головної умови – наявності зв'язку Інтернет.

Автором досліджено існування господарських відносин, пов'язаних із розрахунками та використанням віртуальних коштів в Україні, що потребують законодавчого врегулювання.

У результаті дослідження автор дійшов висновків:

- конкретизовано поняття «криптовалюта», це валюта з високим рівнем ліквідності, має портативні та подільні властивості, та є еквівалентом та може бути засобом обміну та не має власної цінності;

- встановлено загальні ознаки криптовалюти, такі як: не має ознак матеріальності, має високий рівень ліквідності, може бути платіжним засобом, є подільною та портативною;

- вивчено що криптовалюта повинна вважатися особливим видом валюти без емітенту.

Оскільки віртуальні кошти мають всі ознаки валюти, окрім наявності емітенту, автором запропоновано розробити окремий законопроект, що містив би:

- визнання криптовалюти як валюти;

- визначення криптовалюти як один з різновидів валюти без емітенту, з відповідним розширенням класифікації валют світу;

- встановлення головним регулятором відносин, які виникають в процесі обігу, розрахунків та використання віртуальної валюти, Національний банку України;

- встановлення ліцензування господарської діяльності, яка безпосередньо пов'язана із використанням та обігом криптовалюти;

- запровадження системи оподаткування видобутку майнерів на пільгових умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України [Текст] від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України.- 1996.- № 30.- Ст. 141.
2. Господарський процесуальний кодекс України [Текст] : Закон України від 11.02.1992 р. № 1798-ХІІ // Відомості Верховної Ради. – 1992. – №6. – Ст. 56.
3. Господарський кодекс України [Текст] : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV // Офіційний вісник України. – від 28.03.2003. – № 11. – Стор. 303.
4. Цивільний процесуальний кодекс України [Текст] : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV // Офіційний вісник України. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст.492.
5. Енциклопедія сучасної України: у 30 т. Київ: Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України, 2003-2016. Т. 12. 864 с.
6. Закон України «Про валюту та валютні операції» 21 червня 2018 року № 2473-VIII [Електронний ресурс] URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19>
7. Про національний банк України: Закон України «Відомості Верховної Ради України», 1999. Ст. 238.
8. Проект Закону про обіг криптовалюти в Україні [Електронний ресурс] URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684
9. «Про систему валютного регулювання і валютного контролю»: Декрет Кабінету Міністрів України №15-93 від 19 лютого 1993 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/15-93> (дата звернення: 04.12.2017).
10. Роз'яснення ДФС щодо валюти / криптовалюти, 2017. URL: <http://sfs.gov.ua/priymalna-gromadyan/dostup-dopublichnoinform/zviti/09785.html>
11. «Про обіг криптовалюти в Україні»: Проект закону №7138. URL:http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684
12. «Про затвердження Положення про Єдину національну систему електронної дистанційної ідентифікації фізичних і юридичних осіб BankID Національного банку

України»: Постанова НБУ № 378 від 30.08.16. «Офіційний вісник України», 2016. № 76. 8 с.

13. «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні»: Проект закону № 7183-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710

14. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»: прийнятий Верховною Радою України 05.04.2001 №2346-III: редакція від 06.11.2016 на підставі 1664-19. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>

15. Лист Національного банку України «Щодо віднесення операцій з «віртуальною валютою / криптовалютою «Bitcoin» до операцій з [...] від 08.12.2014 р. №29-208/72889. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v2889500-14>

16. Что такое биткоин? Forklog. URL: <https://forklog.com/chto-takoe-bitkoin/> (дата звернення 05.12.2017).

17. Что такое биткоин и криптовалюты. URL: <https://bits.media/chto-takoebitcoin/> (дата звернення 05.12.2017).

18. Фабрика мільйонерів. Як Україна видобуває Bitcoin. URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/fabrika-milyonerivbr-yak-ukrajina-vidobuvaje-bitcoin-432019.html>

19. Cohen B.J. Electronic Money: New Day or False Dawn?: Review of International Political Economy, 2001. Vol. 8. P. 24 – 29.

20. Greenspan A. Comment about Bitcoin. URL: <http://www.businessinsider.in/Everyone-Is-Baffled-By-Alan-Greenspan-Comment-About-Bitcoin/articleshow/26873628.cms>

21. Mack E. The Bitcoin Pizza Purchase that's Worth \$7 Million Today: Forbes. URL: <http://www.forbes.com/sites/ericmack/2013/12/23/the-bitcoin-pizzapurchase-thats-worth-7-million-today>

22. Вахрушев Д.С. Криптовалюта як феномен сучасної інформаційної економіки: проблеми теоретичного осмислення: Науковедення, 2014. Вып. 5. С. 4–15.

23. Демидов О.П. Связанные одним блокчейном: обзор международного опыта регулирования криптовалют: Индекс безопасности, 2014. № 2. С. 41–56.
24. С.В. Васильчак Використання криптовалют в сучасних економічних системах України: перспективи та ризики / С.В. Васильчак, М.В. Куницька-Іляш, М.П. Дубина/ Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького. - 2017. - т 19, - № 76
25. Руденко Е.П. Возможности и перспективы развития криптовалют. URL: <http://www.scienceforum.ru/2015/pdf/10657.pdf>
26. Квитка А.В. Криптовалюта: сущность и тенденции развития в современных условиях: Экономическая теория та право, 2015. № 1. С. 111–119.
27. Чунарев О.П. Бизнес на биткойнах: миф и реальность: Корпоративный юрист, 2015. № 6. С. 49–52.
28. Хидзев А.Т. Криптовалюта: правовые подходы к формированию понятия: Право и современные государства, 2014. № 4. С. 10–15.
29. Достов В.Л. Рынок криптовалют: риски и возможности для кредитных организаций: Расчеты и операционная работа в коммерческом банке, 2014. № 1. С. 36–47.
30. European Central Bank: Virtual currency schemes. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemes201210en.pdf>
31. Questions and Answers: Action Plan to strengthen the fight against terrorist financing: European Commission. URL: http://europa.eu/rapid/pressrelease_MEMO-16-209_en.htm
32. Евросоюз не рассматривает возможность запрета криптовалют: ForkLog. URL: <https://forklog.com/evrosoyuz-ne-rassmatrivaet-vozmozhnostzapretakripto-valyut/>
33. Commission strengthens transparency rules to tackle terrorism financing, tax avoidance and money laundering: European Commission. URL: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/pressreleases/2016/02/12/conclusions-terrorism-financing/#main-accessibility>
34. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council 2016/0208 (COD): European Commission. URL: http://ec.europa.eu/justice/criminal/document/files/aml-directive_en.pdf
35. Opinion of the European Banking Authority on the EU Commission’s proposal

to bring Virtual Currencies into the scope of Directive (EU) 2015/849(4AMLD): European Banking Authority. URL: [http://www.eba.europa.eu/documents/10180/1547217/EBA+Opinion+on+the+Commission's+proposal+to+bring+virtual+currency+ent ities+into+the+scope+of+4AMLD](http://www.eba.europa.eu/documents/10180/1547217/EBA+Opinion+on+the+Commission's+proposal+to+bring+virtual+currency+entities+into+the+scope+of+4AMLD)

36. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex%3A32015L0849>

37. Федеральная налоговая служба Швейцарии (ESTV) обрadowала всех пользователей криптовалют в этой стране: к операциям с Bitcoin в Швейцарии не будет применяться НДС (VAT). URL: <http://bits.media/news/operatsii-s-bitcoin-v-shveysarii-ne-budut-oblagatsyands/>

38. Netherlands: Local Court Ruling on Bitcoin Transaction. URL: <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/netherlands-local-court-rulingonbitcoin-transaction/>

39. The federal ministry of finance recognized Bitcoins as «units of account». <https://www.welt.de/finanzen/geldanlage/article119086297/Deutschlanderkennnt-Bitcoin-als-privates-Geld-an.html>

40. Federal act on banks and savings banks. URL: <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19340083/index.html>

41. Croatia considers Bitcoin legal; 45 members of the Swiss parliament want the same | BitCoin Examiner. URL: <https://99bitcoins.com/croatia-considersbitcoin-legal-45-members-of-the-swiss-parliament-want-the-same/>

42. В Киеве подписан исторический Меморандум о запуске блокчейнплатформы e-Auction 3.0: Forklog, 2016. URL: <https://forklog.com/v-kieve-podpisan-istoricheskij-memorandum-o-zapuske-blokchejn-platfornu- e-auction-3-0/>

43. Щодо віднесення операцій з «віртуальною валютою/крипто валютою «Bitcoin» до операцій з торгівлі іноземною валютою»: Лист Національного Банку України №29-208/72889. «Бізнес-БухгалтеріяПраво. Податки. Консультації», 2014. С. 26.

44. Ухвала Святошинського районного суду м. Києва №759/11642/17 від 03.08.2017: Єдиний державний реєстр судових рішень України, 2017. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/68107852>
45. Міністерство криптовалют Україне не нужно: НКЦБФР, 2017. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2017/09/5/628672/>
46. Bitcoin: як в Україні використовують криптовалюту // Конкурент - ділове інтернет-видання Волині. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://konkurent.in.ua/news/golovna/12240/bitcoin-yak-v-ukrayini-vikoristovuyut-kriptovalyutu.html>
47. Баликова Н. Японія визнала біткоїн платіжним засобом / Н. Баликова // Голос України. - 2017. - №61. - С. 5.
48. В Іспанії біткоїни можна буде купити в банкоматах // Економічна правда. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2017/01/18/617995/>.
49. Вартість біткоїна вперше в історії перевищила вартість унції золота / / Zik. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zik.ua/news/2017/03/03/vartist-bitkoina_vpershe_v_istorii_perevyshchyla_vartist_untsii_zolota_1054415
50. Курс Bitcoin // Finance.ua. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://charts.finance.ua/ua/currency/bitcoin/-/1/btc>
51. Куцевол М.А. Поняття та економічна природа крипто валюти / М.А. Куцевол, О.А. Шевченко-Наумова. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/16391/1/79-85.pdf>
52. Ліхачов М. Скромна чарівність біткоїна: українські реалії використання криптовалют / М. Ліхачов // Forbes Україна. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://forbes.net.ua/ua/opinions/1428255-skromna-charivnist-bitkoina-ukrayinski-realiyi-vikoristannya-kriptovalyut?utm_medium=social&utm_source=facebook.com&utm_campaign=skromna-charivnist-bitkoina-ukrayinski-realiyi-vikoristannya-kriptovalyut
53. Поливка Н. Криптовалюти і «різноманітні біткоїни» / Н. Поливка // Юридична Газета online. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://yur->

gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo-telekomunikaciyi/kriptovalyuti-i-riznomanitni-bitkoini.html

54. У Відні відкрився перший у світі біткойн-банк // Конкурент - ділове інтернет-видання Волині. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://konkurent.in.ua/news/svit/11839/u-vidni-vidkrivsyia-pershij-u-sviti-bitkojnbank.html>

55. Що таке біткоїн? // Invest-Program - прибуткове інтернет-інвестування. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://invest-program.com.ua/shho-take-bitkoin/>.

56. CryptoCurrency Market Capitalizations. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://coinmarketcap.com>